

Titelblad til Speciale

Specialets titel (dansk)	Kristne under muslimsk herredømme - frihed med restriktioner.
Specialets titel (engelsk)	Christians under Muslim rule - freedom under restrictions.

Der **skal** oplyses titel på både **dansk** og **engelsk**

Hvilken studieordning følger du (sæt kryds)

Kandidat i Historie, 2003 med tillæg 2007	☒
Kandidat i Historie, 2008 – Almen Historie	☐
Kandidat i Historie, 2008 , Historie som centralfag (Gymnasielæreruddannelsen)	☐

Navn(e) på specialeskriver(e) (fulde navn og fødselsdato):	
Marie Lilja Uhrenfeldt, 310182	
Underskrift(er):	
Vejleder: Torben K. Nielsen	
Antal sider i alt: 84	Antal enheder*): 186109 = 68.9 normalsider
Ved gruppespecialer SKAL her fremgå hvem der har skrevet hvilke afsnit, samt hvilke der er fælles:	
Bilag: 0	Afleveringsdato: 15. juni 2010

*) SKAL udfyldes! 1 normalside = 2700 enheder (et bogstav, et tegn eller et mellemrum udgør alle én enhed)

Forord

Dette speciale er blevet udarbejdet i 2009/2010 ved Historiestudiet på Aalborg Universitet. Arbejdet med at udforske de kristnes situation i middelalderens al-Andalus er en proces, der har budt på mange spændende facetter og det blev hurtigt klart at hvert enkelt svar gav anledning til et utal af nye spørgsmål. I den forbindelse har min vejleder Torben K. Nielsen været en stor hjælp og ved hans kyndige vejledning er det lykkedes at trække de vigtigste tråde i forhold til mine problemstillinger frem af kilderne og af den spændende historieskrivning, der allerede eksisterer om al-Andalus. Jeg vil også rette en stor tak til min mand for uvurderlig støtte og hjælp i specialets skrivningsfase.

Kortet på forsiden viser grænserne for den muslimske erobring af den Iberiske Halvø.

Marie Lilja Uhrenfeldt

Aalborg Universitet, juni 2010

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	4
Specialets struktur.....	6
AL-ANDALUS – ET HISTORISK OVERBLIK.....	8
Almoraviderne.....	13
FORSKNINGSDISKUSSION	16
KILDEPRÆSENTATION.....	21
Krøniken af 754	21
Kontrakter	23
Ibn ʿAbduns afhandling	24
Memoriale sanctorum og Vita Eulogii	24
BETYDNINGEN AF SAMFUNDSMÆSSIGE ASPEKTER FOR DE KRISTNES SITUATION I AL-ANDALUS.....	26
Koranens fremstilling af kristne.....	26
ʿUmars pagt.....	28
Dhimmistatus i al-Andalus.....	30
Befolkningssammensætningen og samfundsstrukturen i al-Andalus	42
BALANCEN MELLEM NORMATIVE RETNINGSLINJER OG PRAGMATISKE HENSYN	47
Aftaler mellem muslimer og kristne	47
EMIRERNES LEMPELIGHED MED RESTRIKTIONER.....	58

Segregation og restriktion	58
Forholdet mellem dhimmibefolkningen og emirerne	60
Dhimmiernes kompetencer	62
ARABISERING AF SAMFUNDET.....	66
Stigende arabisering og assimilering.....	66
POLARISERING I SAMFUNDET	70
Emirenes reaktion på martyrbewægelsen	74
Splittelse i det kristne samfund	76
KONKLUSION	79
LITTERATUR.....	81
ABSTRACT	83

Indledning

Europa har en lang kristen tradition, hvad enten denne tradition udmønter sig i katolicismen eller protestantismen, og kristendommen har i høj grad været medvirkende til at skabe de europæiske kulturer. I den forbindelse kan de omkring 8. århundreder, hvor dele af den Iberiske Halvø var under muslimsk kontrol, fremstå som en diametral modsætning til den kristne tradition. Ikke desto mindre var det i allerhøjeste grad en realitet som samtiden og eftertiden har måttet forholde sig til, da denne lange periode ligeledes har været med til at påvirke især spansk, men også anden europæisk tradition og kultur.

Al-Andalus, som er betegnelsen for det område på den Iberiske Halvø, der var under muslimsk kontrol fra år 711 til 1492, har været hjemsted for det største europæiske møde mellem to store religioner, kristendommen og islam. Folk med forskellig religiøs baggrund har levet side om side, hvilket har givet anledning til konfrontationer, men samtidig har al-Andalus været præget af fredelig sameksistens mellem kristne og muslimer.

Arabiske muslimerne formåede i det 7. århundrede at erobre store områder, startende med de byzantinske og sasanidiske riger, og deres erobring strakte sig over Nordafrika og nåede som nævnt Europa og den Iberiske Halvø i år 711.¹

I forbindelse med muslimernes erobringer var det normalt, at muslimerne forblev adskilt fra den erobrede befolkning, da muslimernes elite og de muslimske soldater etablerede sig uden for de erobrede byer for ikke at få for meget kontakt med den erobrede ikke-muslimske befolkning. I al-Andalus kom det til at forholde sig anderledes med hensyn til adskillelse af muslimer og ikke-muslimer. De muslimer der kom til den Iberiske Halvø slog sig allerede fra starten af erobningsperioden ned blandt den ikke-muslimske befolkning, og adskillelsen af parterne blev mindre synlig, da mange muslimer ønskede at etablere sig fast i al-Andalus.² Al-Andalus blev som en følge heraf et sted for kulturel assimilering, hvor den arabisk-muslimske kultur kom til at spille en væsentlig rolle for udviklingen, både kulturelt og religiøst. Samtidig blev den kristne kultur ved med at være til stede i al-Andalus, og kristne og muslimer levede relativt fredeligt sammen i det muslimske samfund. De politiske forhold var en medvirkende årsag til forandringer i de kristnes

---

¹ Coope, *The Martyrs of Cordoba – Community and Family Conflict in an Age of Mass Conversion*, (1995), s.1

² Ibid. s. 2.

situation; skift i det muslimske herredømme i al-Andalus fra umayyaderne til almoraviderne var en begivenhed, der påvirkede de kristne undersåtter. Den kristne befolkning i al-Andalus måtte forholde sig til den nye herskende magt og til en ny position i samfundet, og de kristne var stillet overfor et valg mellem at forblive kristen og derved være andenrangsborgere i det tidligere kristne land eller tilpasse sig det nye samfund og eventuelt konvertere til islam.

I forbindelse med, at muslimernes erobring af nyt territorium, ændredes holdningen til den ikke-muslimske befolkning hos de muslimske herskere.

*“Muslim attitudes towards Christians also varied, from a fairly militant antagonism, for a relatively short period, to a much more tolerant and conciliatory attitude which still imposed certain restrictions on Christians, along with other non-Muslims, but gave them the security of life and property and permitted them freedom of worship...”*³

Ovenstående citat leder til udgangspunktet for dette speciale, hvor jeg er interesseret i at undersøge:

Situationen for de kristne under muslimsk herredømme på den Iberiske Halvø i perioden mellem 700-tallet og 1100-tallet

I forskningen findes der, ifølge Alejandro García-Sanjuán⁴, endnu ikke et fuldendt studie af udviklingen af de kristnes situation under muslimsk herredømme. Et sådant studie ville kræve en meget omfattende komparativ undersøgelse af ligheder og forskelle under de forskellige muslimske herskere, for at finde frem til hvilke samfundsfaktorer der havde indflydelse på de kristnes situation.⁵ Det er ikke min hensigt med dette speciale at tage denne enorme opgave på mig, men med min undersøgelse af de kristnes situation over en periode på omkring 400 år, søger jeg at få et indblik i hvilke elementer og faktuelle omstændigheder der havde indflydelse på de kristnes situation i al-Andalus.

Jeg vil se på hvad der har været afgørende for de kristnes situation og hverdag efter de blev besat af muslimerne. Blev de blot set som andenrangsborgere uden indflydelse, og hvis dette var tilfældet,

---

³ Goddard, Hugh, ”A History of Christian-Muslim Relations”(2000) s. 48

⁴ Alejandro García-Sanjuán, Lektor i historie ved universitet i Huelva

⁵ García-Sanjuán, “Jews and Christians in Almoravid Seville as Portrayed by the Islamic Jurist Ibn ‘Abdūn” *Medieval Encounters 14*, (2008), s. 80-81,

hvorfor var der så flere eksempler på selvautonomi blandt kristne, og hvordan kunne de kristne samfund få lov til at eksistere i det omfang de gjorde?

Har der været et skarpt skel mellem muslimer og kristne i samfundet som de muslimske traditioner foreskrev og hvis ikke, hvilke faktorer har så spillet ind? I forlængelse heraf er det naturligt at prøve at afklare, hvorfor den arabiske kultur med tiden kom til at dominere, og hvad det har betydet for de kristne samfund.

Disse spørgsmål vil blive behandlet i specialet, hvor jeg vil tage udgangspunkt i nogle af de temaer der har været diskuteret i forskningen på området om de kristnes situation i al-Andalus. Jeg vil inddrage en række forskellige kilder, der tilsammen er med til at tegne et billede af hvad der kan siges om de kristnes situation under det muslimske herredømme.

I specialet er det flere gange nødvendigt at referere til den kristne befolkning under det muslimske herredømme i al-Andalus og denne gruppe er traditionelt blevet betegnet Mozarabere.

Denne term mener jeg dog er en smule problematisk. Termens oprindelse er fra det arabiske *musta'rab* som kan oversættes til ”one who claims to be an Arab without being so”⁶. I denne betydning er termen ikke dækkende for den oprindelige kristne befolkning i al-Andalus. Jeg vil derfor gennem specialet blot henviser til den kristne befolkningsgruppe i al-Andalus som ”kristne”.

Et centralt begreb i forbindelse med de kristnes status under muslimsk herredømme, er betegnelsen *ahl adh-dhimma*⁷, som betegner den beskyttelse, som netop jøder og kristne havde i kraft af, at de begge i islam blev anset for at være bogens folk, *ahl al-kitab*. Betegnelsen *ahl adh-dhimma* vil i specialet også blive refereret til som dhimmī-status og kristne befolkningsgrupper, der var underlagt denne status, vil blive betegnet som dhimmier eller dhimmibefolkning.

Specialets struktur

Analysen i specialet er delt op i flere kapitler efter en række emner der tilsammen belyser de ovenstående spørgsmål snarere end efter kronologi. For at hjælpe læseren er diskussionen af hvert

---

⁶ Epalza, Mikel de, ”Mozarabs: An Emblematic Christian Minority in Islamic Al-Andalus”, *The legacy of Muslim Spain*, Salma Khadra Jayyusi (ed.) (1992), s.149

⁷ ”Dhimmī” ikke-muslimsk person som lever under muslimsk overherredømme. *Ahl al-dhimma* kan oversættes til beskyttelsens folk som primært henviser til kristne og jøder der alligevel har visse personlige og religiøse rettigheder. Butler, Jean, ”Dhimmī”, *Gads leksikon om islam* (2008)

af disse emner ordnet kronologisk i det omfang det bidrager til klarheden. Som den første del i specialet præsenteres et historisk overblik over al-Andalus i perioden. Dette tjener til at få defineret den historiske kontekst som de kristne og muslimernes sameksistens udspillede sig i og var påvirket af. Derefter følger en forskningsdiskussion, hvor de primære temaer og problemstillinger omkring emnet i forskningen beskrives.

I kapitlet "Kildepræsentation" præsenteres en række af de kilder, der anvendes gentagne gange forskellige steder i analysen, sammen med tilhørende kommentarer om disse kilders oprindelse og anvendelse.

Analysen forløber over de efterfølgende kapitler hvor spørgsmålene ovenfor belyses ud fra kilder og diskuteres i forhold til emnerne præsenteret i kapitlerne.

Diskussionen af emnerne sker løbende gennem disse kapitler og denne opsummeres i konklusionen i slutningen af specialet.

Al-Andalus – et historisk overblik

Formålet med dette afsnit er at give et overblik over den komplekse historie i al-Andalus. Afsnittet vil beskrive de vigtigste begivenheder og de vigtigste herskere, der havde en speciel betydning for udviklingen i al-Andalus' historie og havde indflydelse på de kristnes situation. Afsnittet indeholder også beskrivelser af, hvordan samfundet i al-Andalus var organiseret og styret med henblik på at give en kontekst for de kristnes situation under muslimsk herredømme.

Al-Andalus har fra erobringen i 711 haft en omskiftelig politisk historie med mange skiftende herskere og en blanding af perioder med enhed i riget og perioder med opdeling af al-Andalus i små kongeriger.

Som et led i den muslimske ekspansion, der havde fundet sted fra 600-tallet fra den Arabiske Halvø, kom muslimerne til den Iberiske Halvø i året 711. Formålet med erobringen af kristne områder i Nordafrika og Vesteuropa var fra muslimernes side primært at komme i besiddelse af territorium, og det var i forbindelse med denne ekspansion, at begrebet *jihād* opstod.⁸ De kristne kilder, der skildrer erobringen af den Iberiske Halvø, lægger derfor ikke større vægt på religiøse motiver omkring arabernes fremrykning, men fokuserer på den militære side af erobringerne. De religiøse aspekter, der kan findes i kristne kilder, handler kun i ringe grad om muslimernes religion. Kildernes primære fokus er, hvorledes muslimerne blev betragtet som et redskab fra Gud til at straffe de kristne.⁹

Ud fra et pragmatisk synspunkt kan muslimernes succesrige erobring tilskrives, at muslimerne rent militært var den visigotiske¹⁰ magtfaktor på halvøen langt overlegen. Den berbiske general Tāriq ibn Ziyāds hær, der var under guvernøren Mūsā ibn Nusayr, vandt i 711 over den visigotiske hær og fik fjernet den visigotiske konge Rodrigo, hvorefter erobringen af halvøen fandt sted i løbet af det efterfølgende årti.¹¹

---

⁸ Watt, Montgomery og Pierre, Cachia, *A History of Islamic Spain*, (1965), s. 6

⁹ Tolan, John Victor, *Saracens*, (2002) s. 4

¹⁰ Visigoterne havde haft den reelle magt på den Iberiske halvø siden 589, hvor den visigotiske konge officielt overgik til katolicismen og således delte religion med størstedelen af halvøens befolkning. Magten på den Iberiske halvø var styret af en overklasse der bestod af biskopper og af medlemmer af det visigotiske og hispaniske-romerske aristokrati. Visigoterne var ikke en stærk militærmagt og de havde ikke en klar politik angående tronefterfølge, hvilket var en årsag til intern strid; kongens og aristokratiets magt var baseret på germansk stammepolitik, hvor hver enkelt mand skyldte kongen loyalitet og dette system var ikke stabilt nok. Watt, s.10-11

¹¹ Tolan, s. 71

Årsagen til, at muslimerne så hurtigt fik underlagt sig størstedelen af halvøen, skal sandsynligvis findes i en kombination af muslimernes militære styrke og af at det visigotiske rige manglede stabilitet og opbakning fra flere dele af befolkningen.

Al-Andalus var fra 711 til 756 underlagt forskellige guvernørers styre, der igen blev styret fra Damaskus. Damaskus var umayyadernes¹² hovedsæde, indtil disse blev væltet af abbasiderne i 750.¹³

I løbet af erobningsperioden dækkede det muslimske herredømme størstedelen af den Iberiske Halvø, og grænsen mellem det muslimske og det kristne område gik omkring floden Duero i den nordlige del af halvøen. Muslimerne slog sig primært ned ved de store byer, Cordoba og Sevilla, og i egnene omkring floderne.¹⁴

Perioden fra erobringen i år 711 til år 756 var præget af borgerkrig i al-Andalus. Intern strid opstod ofte ud fra motiver om tilegnelsen af magt og rigdom, da al-Andalus var særdeles attraktiv i den forbindelse. Dette ledte til kampe mellem de forskellige etniske grupperinger bestående af araberne, syrerne og berberne. Sådanne stridigheder mellem de forskellige muslimer i al-Andalus var ofte et resultat af gamle stammekonflikter og rivalisering fra de tilflyttede muslimers oprindelige lande.¹⁵

År 756 var et vigtig år i al-Andalus' historie. Fra dette år og frem til 1031 sad umayyaderne på magten og i deres regeringsperiode oplevede al-Andalus fremgang. Der opstod en blomstrende kultur præget af handel, videnskab og rigdom. Samtidig var det også en periode, der var præget af kampene mod de kristne riger i den nordlige del af halvøen, hvor der foregik mange kampe mellem kristne og muslimske tropper. Umayyaderne i al-Andalus havde i højere grad interesse i kontakt med Middelhavsområdet og Nordafrika på grund af den lukrative handel, mere end de havde interesse i at erobre den nordlige del af halvøen.¹⁶ Under umayyaderne blev al-Andalus et kalifat og havde efterfølgende ni umayyadecaliffer.

Selvom abbasiderne havde styrtet umayyaderne i Damaskus, fortsatte umayyaderne deres styre i al-Andalus efter år 750, da et medlem af umayyadeslægten, 'Abd ar-Rahmān I (r. 756-788), flygtede

---

¹² Muslimske dynasti fra Syrien, hvor de regerede fra 661-750. Umayyaderne regerede i på den Iberiske halvø fra 756-1031., Larsen, John Møller, "Umayyaderne", *Guds leksikon om islam*.

¹³ Pierson, Peter, *The history of Spain*, (1999) s. 24,

¹⁴ Kennedy, Hugh, "The Muslim in Europe", *The New Cambridge Medieval History II c. 700-c.900*, Mc Kitterick, Rosamund (ed.), (1995)s. 257,

¹⁵ Ibid. s. 259

¹⁶ Collins, Roger, *Early Medieval Spain –Unity in Diversity, 400-1000*, (1983),s. 185

fra abbasiderne til al-Andalus.¹⁷ ʿAbd ar-Rahmān I udnævnte sig selv som emir over al-Andalus og brød derved med resten af den islamiske stat, hvorefter al-Andalus fungerede som en selvstændig stat.¹⁸

Regeringsperioden under ʿAbd ar-Rahmān I var præget af større grad enhed, end der tidligere havde været i al-Andalus, da han formåede at samle de forskellige etniske muslimer på tværs af stammekonflikter, gennem et specielt klientsystem.¹⁹

Selv om ʿAbd ar-Rahmān I derved havde opnået større politisk kontrol, rakte denne dog ikke langt ud over Cordoba og det sydlige al-Andalus, og resten af det muslimske område var stadig styret af forskellige muslimske guvernører.

Cordoba var muslimernes hovedstad i al-Andalus, og byen var stor, rig og ren set i forhold til samtidens byer, og ʿAbd ar-Rahmān I påbegyndte byggeriet af moskeen i Cordoba.²⁰ Befolkningen i Cordoba var, blandt andet på grund af byen størrelse og med sin position som kulturelt center, en blanding af flere forskellige etniske og religiøse grupper, der levede sammen i det muslimske samfund, men ofte i forskellige dele af byen.²¹

Efterfølgeren til ʿAbd ar-Rahmān I var han en af hans sønner, Hishām I (r.788-796), der trods oprør fra sine søskende fik magten²². Under Hishām I kom den malikitiske²³ skole til al-Andalus.

Den malikitiske retning blev stor i al-Andalus, og derfor var der inden for islamisk tænkning og lovgivning en stor enighed blandt de retslærde som på arabisk betegnes *qadi*.²⁴ De retslærde i hele al-Andalus blev udnævnt af emiren i Cordoba, og uddannelse af de retslærde fandt ligeledes sted i Cordoba.²⁵

Hishām I var en vellidt hersker blandt befolkningen, og han formåede at skabe et stabilt og velfungerende fyrstedømme.

Fra 796 til 822 regerede al-Hakam I. Al-Hakam I's regeringsperiode var præget af utilfredshed blandt befolkningen. Han skabte en stor hær af slaver til at skabe ro og orden, hvilket yderligere var

---

¹⁷ Pierson, s. 24

¹⁸ Collins, s. 170

¹⁹ Kennedy, s.260-261, (1995)

²⁰ Ibid., s. 262

²¹ Hillenbrand, Robert, "Medieval Cordoba as a cultural center", *The legacy of Muslim Spain*, Salma Khadra Jayyusi (ed.) (1992), s. 114-124

²² Kennedy, s. 262 (1995)

²³ En af de fire største retsskoler i Islam, kaldet madhhab. Den malikiske retningen opkaldt efter Malik ibn Anas (716-795) Bramsen, Dorthe "Malikitiske retsskole" *Gads Leksikon om Islam*.

²⁴ Collins, s.176-177

²⁵ Kennedy, s. 262, (1995)

med til at forstærke befolkningens utilfredshed på grund af hærens brutalitet. Al-Hakam måtte gennem sin regeringstid i flere tilfælde forholde sig til sådanne oprør. Oprørene kom også fra hans egen slægt, der søgte hjælp fra Frankrig. Det var i forbindelse med et af disse oprør, at muslimerne mistede Barcelona, der kom under kristent herredømme.²⁶

Al-Hakam I's hær, der var styret af en kristen kombineret med emirens hårde styre skabte urolighed blandt befolkningen i Cordoba, og det medførte alvorlige oprør i byens forstad, Rabad.²⁷

ʿAbd al-Rahmān II (r.822-852) efterfulgte sin far, al-Hakam I, og hans regeringsperiode var en af de mest fremgangsrige og stabile, da han havde et godt administrativt system baseret på forskellige ministerier.²⁸ Den politiske styreform, som ʿAbd al-Rahmān II's efterfølger Muhammed I (r.852-886) benyttede sig af, var lempelig, og han sørgede for at have et godt diplomatisk forhold til sine politiske relationer, hvilket gav gode vilkår for udviklingen af arabiske kultur i al-Andalus.²⁹

ʿAbd al-Rahmān II og Muhammed I måtte under deres regeringstid, trods fremgang og stabilitet i al-Andalus, forholde sig til flere martyrhandlinger i årene 850-858. Disse oprør mod muslimerne kom fra radikale kristne, der menes at være utilfredse over den stigende arabiske og muslimske indflydelse, der var kommet i Cordoba fra blandt andet kunst og litteratur.³⁰ Muhammed I var nødsaget til at forholde sig til martyrernes handlinger, men sigtede i samarbejde med kristne autoriteter at finde en fredelig håndtering af problemet. Det til trods, endte episoden med at omkring 48 kristne blev henrettet på grund af deres offentlige ringeagtelse af islam.³¹

Muhammed I's regeringstid var yderligere påvirket af, at de kristne fyrstetiger i det nordlige Spanien var ved at blive stærkere, og disse kristne riger kom til at udgøre en udfordring mod muslimernes magt.

Den kristne konge af León og Asturien, Alfonso III den store (r.866-909), fik kontrol over tidligere muslimske områder, hvor han fik mozarabere fra al-Andalus til at slå sig ned og genbefolke området. Generelt var de kristne fyrstedømmer i den nordlige del af halvøen blevet en reel magtmæssig opposition til al-Andalus, hvilket betød, at de muslimske emirer var nødsaget til at forstærke deres grænseområder.

---

²⁶ Makki, Mahmoud, "The political history of al-Andalus", , *The legacy of Muslim Spain*, Salma Khadra Jayyusi (ed.) (1992), s.21-23

²⁷ Collins, s. 172

²⁸ Makki, s. 24

²⁹ Makki, s. 31

³⁰ Tolan, s. 85

³¹ Wolf, Kenneth Baxter, "Christian Martyrs in Muslim Spain," (1988) s. 1

Muhammed I's udenrigspolitik i forbindelse med disse kristne rigers fremgang var primært baseret på et venskabeligt forhold.³²

Efter den relativt stabile situation i al-Andalus under Muhammed I's regeringsperiode skete der en ændring til en hårdere styreform på grund af den stigende militær opposition fra de kristne fyrstedømmer i nord. 'Abd Allāh b. Muhammed (r.888-912) lagde et større skattemæssigt pres på befolkningen, hvilket førte oprør med sig. Hvis der kan tales om, at der på noget tidspunkt havde været en egentlig stærk centralmagt styret fra Cordoba, så var denne aftagende under 'Abd Allāh. Flere regioner regeredes uafhængigt af emiren i Cordoba og det gav anledning til flere indbyrdes borgerkrige. Alt dette var en begyndelse til destabilisering af umayyadernes position i al-Andalus. 'Abd al-Rahmān III b. Muhammad (r.912-961), som udnævnte sig til selv til kalif i al-Andalus i 929, ønskede en større samling af al-Andalus og det lykkedes ham at få kontrol over de oprørske byer og deres egenrådige herrer gennem diplomati og militære konfrontationer. Samtidig formåede han at holde grænserne mellem muslimsk område og de kristne fyrstedømmer i hævd ved tilbagevendende felttog. Under 'Abd al-Rahmān b. Muhammed blev Al-Andalus en indflydelsesrig stormagt i Europa og hans selvudnævnelse til kalif skete uafhængigt af kalifatet i Bagdad.³³

Kalifatet bestod fra år 929 til 1031, og en af de afgørende begivenheder i denne periode var borgerkrig fra år 1008-1031. Borgerkrigen var optændt af interne konflikter i hoffet; på den ene side var Muhammed al-Mahdi med støtte fra Cordoba og på den anden side berbernes fraktion styret af Sulaymān al-Musta'in. Berberne endte med at sejre, og Sulaymān blev kalif. Han belønnede sine støtter med provinser, hvorved starten på de uafhængige småstater tog sin begyndelse.³⁴

Cordoba mistede sin status som hovedstad og magtcentrum for styret i al-Andalus i forbindelse med borgerkrigen.

Den næste vigtige periode er Taifa-perioden, som varede fra 1031-1091, hvor al-Andalus blev opdelt i cirka 60 småstater. Karakteristisk for perioden var fragmenteringen af landet og de deraf følgende krige, samt at flere af de kristne fyrstedømmer på den Iberiske Halvø fik indflydelse i flere af de muslimske småstater.³⁵

---

³² Makki, s. 30-31

³³ Ibid., s. 35

³⁴ Ibid, s. 47-48

³⁵ Ibid., s. 49

Den kristne konge af Leon og Kastilien, Alfonso VI (1065-1109) fik i løbet af Taifa-perioden en indflydelsesrig position, der kom til at spille en rolle for det næste samlede muslimske herredømme i al-Andalus. Alfonso VI kom udgjorde på denne tid en reel trussel mod al-Andalus og han fik flere af de muslimske taifaer til at betale tribut, blandt andet fra Sevilla.³⁶ På baggrund af de kristne fyrstedømmers stigende indflydelse og udbredelse så flere af de muslimske prinser sig nødsaget til at skaffe hjælp udefra, og da Toledo faldt til de kristne i 1085, søgte herskeren al-Mu'tamid fra kongedømmet Sevilla hjælp fra almoraviderne³⁷ i Nordafrika.

Almoraviderne

Almoravidernes regeringsperiode varede fra 1091-1147, men deres indflydelse i al-Andalus startede i år 1085. Fra de første år fik almoravidernes leder, Yūsuf ibn Tāshufīn (r.1090-1106), et indblik i den ustabile politiske situation al-Andalus. Da al-Andalus desuden var meget rigt, var der klare incitament for almoravidernes til at erobre al-Andalus.³⁸

Et yderligere incitament for almoraviderne var, at erobringen af al-Andalus kunne være med til at fremme islams sag i forhold til jihādideologien, hvor man skulle bekæmpe fjender af islam.

Almoraviderne beskrives generelt som en religiøst motiveret gruppering, hvis tilgang til erobring var præget af jihād og dette i højere grad, end det havde været oplevet tidligere i al-Andalus. Men det var samtidig et religiøst aspekt, der for en tid var med til at forene al-Andalus.

Fra 1090 erobrede Yūsuf ibn Tāshufīn al-Andalus og tog magten fra de enkelte muslimske prinser og fik kontrollen over Cordoba og Sevilla.³⁹ Opbakningen til almoravidernes foretagende i al-Andalus kom primært fra den muslimske befolkning og de malikitiske retslærde. Disse to grupper støttede op om den religiøse tilgang, som almoraviderne plæderede for. De mente, at flere af de muslimske prinser i smårigerne var for eftergivende overfor de kristne riger med hensyn til at betale tribut til de stærke kristne fyrster, og blandt de retslærde og den muslimske befolkning var der utilfredshed med, at de muslimske prinser forhandlede med de kristne riger.⁴⁰

---

³⁶ Watt, s. 93, (1965)

³⁷ Almoraviderne var oprindeligt en berber stamme fra det nordlige Afrika, hvor de levede et stammebaseret nomadeliv

³⁸ Watt, s.100

³⁹ Watt, s. 94

⁴⁰ Makki, s. 63

Almoravidernes magtperiode i al-Andalus varede ikke længe, og de nåede kun at have tre herskere med indflydelse på halvøen. Efterfølgeren til Yūsuf ibn Tāshufīn var hans søn ʿAli ibn Yusuf (r.1106-1143), som styrede al-Andalus in absentia ved hjælp af guvernører, som han havde et slægtsmæssigt forhold til. Under ʿAli ibn Yusuf oplevede al-Andalus en stabil periode med økonomiske fremgang, og det var under ʿAli, at almoraviderne udvidede deres territorium på den Iberiske Halvø. Almoravidernes magt kom også til at strække sig til den østlige og nordlige del af al-Andalus, hvor de fik magten helt op til Zaragoza i 1110.⁴¹

Almoraviderne formåede ikke i længden at få den styrende administration til at fungere optimalt, hvorfor de mistede kontrollen med befolkningen, der var oprørt over den økonomiske situation. Fra 1118 mistede Almoraviderne Zaragoza til Alfonso I af Aragonien, der ligeledes under ekspeditioner i al-Andalus i 1125-1126 fjernede den mozarabiske befolkning med det formål at befolke sit eget rige.⁴² I forbindelse med Alfonso I's angreb mod muslimske område, blev dele af den kristne befolkning deporteret til Marokko da de blev mistænkt for at samarbejde med Alfonso I.

Udover utilfredsheden med den økonomiske situation begyndte befolkningen at miste tiltroen til almoravidernes evne til at beskytte landet mod de kristne riger, da muslimerne havde oplevet store nederlag under almoraviderne.⁴³ En primær årsag til, at almoraviderne mistede grebet om al-Andalus, var, at de var nødsaget til, i år 1121, at kæmpe mod almohaderne,⁴⁴ der havde opnået stigende magt i det sydlige Maghreb.^{45 46}

Under ʿAli ibn Yusuf's søn, Tashufīn ibn-ʿAli (r.1143-1145), der blev guvernør over al-Andalus, opnåede almoraviderne dog nogle vigtige sejre mod de kristne, selv om de generelt var ved at miste kontrollen. Endnu en årsag til almoravidernes nedgang kan findes i, at der i befolkningen opstod et religiøst-politisk oprør, der fandt sted flere steder i al-Andalus, da befolkningen var utilfredse med, at almoraviderne benyttede sig af rådgivere blandt de retslærde, der ofte var meget strenge.

Gennem den samlede periode har der altså været betydelige forskelle på de muslimske herskere og i deres styreform. Opretholdelsen af et muslimsk styre har udfra et administrativt synspunkt i høj

---

⁴¹ Makki, s. 65

⁴² Watt, s. 99- 100

⁴³ Makki, s. 66

⁴⁴ Almohaderne, berbisk religiøs bevægelse fra det nordlige Afrika, Watt, s.103

⁴⁵ Fællesbetegnelse for Marokko, Algeriet og Tunesien

⁴⁶ Makki, s. 66

grad været en balancegang mellem udadtil at markere territoriet i forhold til de kristne riger i nord og indadtil at sikre fred i og kontrollen med den sammensatte befolkning i al-Andalus.

Forskningsdiskussion

Denne forskningsdiskussion skal tjene det formål at give et indblik i hvilken forskning der har været dels omkring muslimernes herredømme i al-Andalus, og dels omkring hvilken betydning muslimsk herredømme har haft for historieskrivningen om Spanien. Forskningsdiskussionen vil omhandle udviklingen og en række tendenser der har præget forskningsområdet allerede fra det 16. århundrede og fremefter. Vægten er primært lagt på den spanske historiografi, men bidrag fra forskningen på området uden for Spanien inddrages også.

Den spanske historieforskning har været præget af en overvejende negativ holdning til det muslimske herredømme. Symptomatisk for historieskrivningen fra for eksempel slutningen af det 16. århundrede⁴⁷ har været den tendens, der har været til at beskyldte de muslimske herskere for at forfølge de kristne undersåtter, på trods af forfatternes erkendelse af at muslimerne udviste tolerance for den kristne befolkning.⁴⁸

Den Cordobanske martyrbbevægelse har fået en stor plads i den spanske forskning og informationerne om disse hændelser i det 9. århundredes Cordoba, har for en stor del bidraget til historikernes vurdering af de kristnes situation i al-Andalus, både i Spanien og udenfor Spanien. Informationerne om martyrerne fra Cordoba kommer fra præsten Eulogius og lægmanden Alvarus som begge levede i Cordoba i det 9. århundrede, og begge mænd fremstiller den kristne befolkning under muslimsk herredømme, som en forfulgt befolkningsgruppe. Martyrforfatternes tankegang har således haft en markant rolle i spansk historiografi og har påvirket mange historikere i deres syn på muslimerne op til midten af det 19. århundrede.

I midten af det 18. århundrede møder man en mere nuanceret opfattelse af de kristnes situation i al-Andalus, end den hidtidige forfølgelsesopfattelse. Den spanske historiker Enrique Florez⁴⁹ fremførte at der var tale om to forskellige forhold for de kristne i al-Andalus. Det ene forhold mellem muslimer og kristne var præget af fred, da de muslimske erobrere samarbejdede med den kristne befolkning. Det andet forhold var præget af forfølgelse, som Florez blandt andet

---

⁴⁷ Den spanske historiker og jesuitter præst Juan de Mariana (1536-1692) skrev *Historia general de España* et stort værk Spaniens historie.

⁴⁸ Wolf, s. 38

⁴⁹ Florez (1701-1773) skrev *España Sagrada* et omfattende værk om spansk kirkehistorie

underbyggede med de strenge skatter de kristne var udsat for under 'Abd al-Rahman II (r.822-852).⁵⁰

I det 19. og 20. århundrede var forskningen om det middelalderlige Spanien delt i to fokusområder. Det ene fokusområde omhandlede muslimernes historie i Spanien repræsenteret ved islamisisterne⁵¹ og det andet forskningsområde omhandlede de kristne samfund under muslimerne og er repræsenteret ved de kristne historikere.

De kristne spanske historikere har ikke tillagt islams tilstedeværelse på den Iberiske Halvø nogen afgørende betydning, og skriver at den kristne kultur i sig selv var blomstrende. På den anden side har islamisisterne ikke beskæftiget sig med de eventuelle bidrag fra den kristne kultur mens al-Andalus var under muslimsk herredømme.⁵²

De to forskningsområder har således taget hvert deres retning og repræsenterer to forskellige syn på islam og de har ifølge Jessica A. Coope⁵³ haft en negativ indstilling til hinanden. Coope anfører endvidere at den spanske forskning har haft tendens til at være præget af en positiv indstilling til kristendommen, og en negativ indstilling til islam.

I begyndelsen af det 19.århundrede udgav spanieren og arabisten⁵⁴ Francisco Simonet et værk om de kristnes i al-Andalus, *Historia de los mozárabes de España* fra 1903. Simonets holdning til muslimernes styre afspejler forfatterens syn på et kulturelt aspekt af muslimernes styre. Simonets opererer med en tese om at forfølgelserne mod de kristne var på baggrund af religiøse forskelle mellem kristne og muslimer, og at den kristne befolkning var forfulgt på grund af deres religiøse overbevisning. I Simonets fremstilling skal forfølgelserne af de kristne forstås bredere end faktiske forfølgelser, og hos ham fremstår selve den muslimske livsstil og selve religionen islam som et element der forfølger og korrupperer de kristnes moral.⁵⁵

Indenfor den spanske forskning i perioden frem mod det 20. århundrede sker der en udvikling fra at forklare muslimernes behandling af de kristne som religiøst betinget, som det for eksempel var tilfældet ved Simonet, til at opstille teorier om de kristnes situation i en nationalistisk kontekst. Den

---

⁵⁰ Wolf, s. 38

⁵¹ Definitionen: person med speciale i islamstudie.

⁵² Coope, s. XI-XII

⁵³ Jessica A. Coope, Lektor i historie med speciale i islam og Europæisk middelalder ved University of Nebraska-Lincoln

⁵⁴ Definition: person med speciale i arabisk sprog, litteratur og kultur

⁵⁵ Wolf, s. 39

nationalistiske kontekst blev populær i spansk historiografi i første halvdel af det 20. århundrede. Den kristne befolkning og specielt martyrerne blev fra den nationalistiske vinkel fremstillet som de sande spaniere og nationale helte der udgjorde en nationalistisk opposition til muslimernes herredømme.⁵⁶

Fokusset i den nyere spanske historieskrivning har været præget af hvorledes Spanien er blevet til nationen Spanien. Om netop dette emne har der siden midten af det 20. århundrede været to hovedaktører; den ene er historikeren Américo Castro⁵⁷ og den anden Claudio Sánchez-Albornoz.⁵⁸ Disse to forskere repræsenterer to forskellige indgangsvinkler til spørgsmålet om hvorfor spanierne er som de er.

Américo Castro lægger stor vægt på at den muslimske erobring havde afgørende betydning for den spanske identitet og kultur. Castro havde den tese at spansk kultur skal finde sine rødder i mødet og interaktionen mellem kristne, muslimer og jøder fra det 8. til det 13. århundrede.⁵⁹ Castro opererede med det omdiskuterede begreb *convivencia* hvormed han mente den produktive spænding der blev skabt i forbindelse med sameksistensen mellem de tre religioner kristendom, jødedom og islam.⁶⁰ Sánchez-Albornoz har sit fokus på den iberiske halvøes enhed og kontinuitet i sin historie. Fra denne vinkel ses erobringen i 711 som et midlertidigt tilbageskridt i den spanske historie. I modsætning til Castro mente Sánchez-Albornoz at mødet mellem muslimer og kristne var blevet tillagt for stor betydning. Sánchez-Albornoz anfører at kulturmødet næppe har bidraget konstruktivt til kulturudviklingen da kulturmødet i hans optik har været konfliktpræget. I stedet mente han at kulturen i Spanien i højere grad har været præget af eksempelvis romersk og gotisk kultur.⁶¹

I nyere tid er der blevet stillet spørgsmål ved *convivencia* begrebet, der ifølge Maya Soifer dog stadig har en tung vægt i forskningen, da forskerne holder fast ved det som et tydeligt og absolut iberisk-islamisk fænomen.⁶²

---

⁵⁶ Wolf, s.41-42

⁵⁷ Spansk historiker (1885-1972)

⁵⁸ Spansk middelalderhistoriker (1893-1984)

⁵⁹ Glick, Thomas F., "Islamic and Christian Spain in the Middel Ages", (1979 s.7

⁶⁰ Hillengarth, Jocelyn Nigel, "Spanish Histiography and Iberian Reality", *Spain and the Mediterranean in the Later Middle Ages – studies in political and intellectual History*, (2003) s. 33

⁶¹ Glick, s. 7-8

⁶² Soifer, "Beyond *convivencia*: critical reflections on the historiography of interfaith relations in Christian Spain" *Journal of Medieval Iberian Studies*, vol.1, Issue 1, s.24, (2009)

Thomas F. Glick har forsøgt at give begrebet nyt liv ved at raffinere begrebet. Glick fastholder begrebet *convivencia* men anklager Castros original definition af begrebet og kritiserer at Castro ifølge Glick ikke tager behørig højde for påvirkningen fra sociale kræfter i hans *convivencia*.⁶³

Soifer fremfører at der har været, og til stadighed er, for meget fokus i forskningen på begrebet *convivencia* og at det er en større hindring for forskningen end det er et nyttigt begreb. Efter Soifers mening burde forskningen vende sig fra den nationalistisk myte der hævder at Spanien havde en unik status i middelalderens Europa og forskerne bør være opmærksomme på lighederne mellem muslimernes behandling af de kristne i Spanien, og kristnes behandling af religiøse minoriteter andre steder i Europa, i samtiden og senere. Endvidere mener Soifer at forskningen burde fokusere mere på hvorledes sociale og politiske magtforhold var med til at påvirke sameksistensen mellem kristne, jøder og muslimer på den Iberiske halvø.⁶⁴

Udenfor Spaniens grænser fandtes fra det 16. århundrede en anden holdning til muslimernes herredømme i al-Andalus, end den gængse spanske traditions holdning. Et fransk historieværk om Spaniens historie, *Histoire générale d'Espagne* skrevet af Louis Turquet de Mayerne (d.1618) præsenterer omstændighederne omkring martyrerne i Cordoba på en sådan måde at forfølgelserne af de kristne fremstå som værende selvforskyldt på grund af en uacceptabel opførsel fra de kristnes side. Turquet de Mayerne fremhævede endvidere en række af de friheder den kristne befolkning havde under muslimske herredømme. Fremstillingen af det muslimske herredømme i al-Andalus bliver dermed mere nuanceret end i den samtidige spanske historiografi. Dette syn på Spanien præsenteret ved Tourquet de Mayerne kom til at være normdannede for det syn der herskede på Spanien uden for Spanien.⁶⁵

I det. 19. århundrede skrev den hollandske orientalist Reinhardt Dozy⁶⁶ et værk om al-Andalus.⁶⁷ Hos Dozy fremstilles de kristne der konverterede til islam eller tilpassede sig til det muslimske samfund, som fornuftige realistiske kristne der tilpassede sig en ændret samfundsrealitet.

---

⁶³ Soifer, s. 20-21

⁶⁴ Soifer, s. 19

⁶⁵ Wolf, s. 39-40,

⁶⁶ 1820-1883

⁶⁷ *Histoire des musulmans d'Espagne* 1861

Det indtryk man får af de kristne hos Dozy adskiller sig fra det billede der tegnes af de kristne i den spanske forskning, hvor de kristne skildres som en oprindelig befolkning der var blevet underlagt og forfulgt af en udefrakommende magt i deres eget land.

Dozy har haft stor betydning for den efterfølgende forskning, og fik spanske historikere til at præsentere en mere nuanceret side af historien om for eksempel martyrerne. Dette medførte blandt andet indrømmelser om at der både fra muslimernes side og fra de kristnes side var fanatikere, og at gensidig fjendtlighed mellem kristne og muslimer kunne være afstedkommet af kristne fanatikere. En konsekvens heraf var, at det spanske syn på martyrerne som religiøse helte blev modificeret. Dette skete på trods af at flere spanske historikere rettede kritik mod Dozy for hans udlægning af martyrerne og forholdet mellem de kristne undersåtter og muslimske herskere.

Som det fremgår har både forskningen og historieskrivningen været påvirket af de forskellige syn der har været på muslimernes tilstedeværelse på den Iberiske Halvø.

Forskningen på området har således udviklet sig og i de sidst årtier har der været en større fokus på et mere nuanceret samarbejde blandt forskerne.

Dette kan blandt andet ses ved Thomas F. Glick der i sin forskning på området ikke er partisk i sin tolkning af det muslimske eller kristne Spanien.⁶⁸ Tendensen i den nyere forskning, i tråd med Castro, har ifølge Coope været, at fremstille al-Andalus som et sted hvor der har været plads til diversitet og en udbredt tolerance.⁶⁹

Maya Soifer bemærker et problem ved arven fra convivencia, der har haft en tendens til at sætte tolerancebegrebet op mod forfølgelse, som to modpoler.

Det er muligt at nye og interessante aspekter ved kulturmødet mellem de kristne og muslimerne kan afsløres ved denne nyere tendens med en forenet indsats frem for den tidligere polarisering af tilgangsvinklerne.

---

⁶⁸ Glick, s. 4

⁶⁹ Coope, s. XII

Kildepræsentation

I det følgende vil jeg præsentere de vigtigste kilder til specialets undersøgelse om de kristnes situation i al-Andalus.

Nogle kilder indeholder information, der konkret fortæller om de kristnes forhold og giver derfor en direkte henvisning til, hvordan de kristne har været behandlet under muslimsk herredømme i al-Andalus. Andre kildematerialer er mere sparsomme med informationer eller omhandler helt andre emner, men sådanne kilders manglende information eller det faktum, at de har lagt fokus på et andet aspekt fra samtiden, kan også være med til at fortælle noget om situationen i kraft af denne knaphed.

De kilder, der præsenteres her, er kilder, der bruges til at analysere flere forskellige af emnerne, og jeg vil løbende henvise til og arbejde ud fra disse kilder i analysen i de efterfølgende kapitler. I det følgende vil kildernes oprindelse omtales, og der vil være en beskrivelse af kildens generelle indhold i det omfang det tjener til at introducere kilden. De konkrete dele af disse kilders indhold, der skal bruges til at belyse en specifik problemstilling, vil blive inddraget senere i analysen. I analysen vil jeg også i nogle tilfælde gøre brug af andre kilder, blandt andet Koranen eller kilder med anonyme forfattere, der ikke vil blive præsenteret i dette kapitel. Disse præsenteres og inddrages der, hvor disse kan bidrage med nyttig information til emnet.

Krøniken af 754

Krøniken af 754, også kaldet den mozarabiske Krønike af 754, er en af de bedste latinske kilder til muslimernes erobring af den Iberiske Halvø og deres møde med Vesten.

Krønikens forfatter følger traditionen fra tidligere krønikeskrivere om Spaniens historie, blandt andre Isidor af Sevilla⁷⁰ og hans *Chronica majora*, der omhandlede tiden omkring visigoternes erobring af Spanien. Visigoterne blev i de tidligere krøniker anset for at være hedninge, indtil de konverterede fra ariansk kristendom til katolicismen omkring år 589, og efter dette roses de visigotiske konger for at lade sig rådgive af spanske biskopper. Forfatteren til Krøniken af 754 sammenholder muslimernes erobring med visigoternes erobring, og den mozarabiske krønike taler om muslimerne, på samme måde som John af Biclaro og Isidor af Sevilla omtalte visigoterne. Først

---

⁷⁰ Isidor af Sevilla cirka 560-636, ærkebiskop i Sevilla der kom til at danne grundlag for middelalderens historieskrivning om Spanien. Lausten, Martin Schwarz, s. 82 i "kirkehistorie –Grundtræk af Vestens kirkehistorie fra begyndelsen til nutiden" 1997. Pierson, s.23

blev erobrerne anset som barbarer, som krønikeskriverne beskrev som modstandere, men i takt med erobrernes succes og medgang ændrede krønikeskriverne deres syn på erobrerne og omtaler dem som forkæmpere for et stærkt imperium.⁷¹

Krøniken af 754 er skrevet af kristne, der levede i al-Andalus, og giver derfor et udmærket indblik i forholdene i det muslimske samfund. Forfatteren til krøniken menes at have været medlem af den spanske gejstlighed, blandt andet baseret på det faktum, at forfatteren nævner synoder og omtaler biskopper i rosende vendinger. Forfatteren til Krøniken af 754 menes endvidere at have haft en vis forbindelse til hoffet i Cordoba og at have haft adgang til arabiske kilder, da han er velinformeret om de politiske forhold og hændelser.⁷²

Krøniken af 754 fokuserer ikke på et religiøst aspekt omkring muslimernes erobring af Spanien, selv om dette er symptomatisk for de samtidige kristnes syn på muslimernes stigende tilstedeværelse i Vesten. Den kristne krøniketradition har set muslimernes invasion som en guddommelig straf for forfædrenes synder og ikke som en religiøs strid, og specielt er krøniker, der er skrevet udenfor al-Andalus⁷³, optaget af at beskrive muslimernes erobring som en plage fra Gud.⁷⁴

Krøniken af 754 beskriver ikke kun forholdene i Spanien, men omhandler hele Middelhavsområdet og det kristne imperium i øst efter en traditionel model fra de tidligere universelle krøniker fra for eksempel Isidor af Sevilla og John af Biclaro. Forfatteren af Krøniken af 754 afviger fra det generelle mønster med den guddommelige forklaringsmodel, og forfatteren er i højere grad optaget af den politiske historie omkring muslimernes erobring af den Iberiske Halvø, end han er interesseret i at fremstille erobringen efter den tidligere tradition, hvor erobringen ansues som en guddommelig plage. Nogle beretninger i Krøniken af 754 beskriver muslimernes militære succes og fremgang mod kristne områder som en guddommelig plage, men når krønikeskriveren beretter om forholdene omkring Spaniens erobring er det guddommelige præg nedtonet.

Om Spanien beretter Krøniken af 754 om selve erobringen i 711, og den beretter om de forskellige guvernører, der regerede. På trods af at forfatteren har måttet affinde sig med, at Spanien bliver overtaget af en ny magtfaktor med en anderledes religiøs baggrund, fremtræder forfatteren objektiv

---

⁷¹ Wolf, "Conquerors and Chroniclers of Early Medieval Spain" (1990) s. xv-xvii

⁷² Wolf, s. 29-30

⁷³ Fredegars Krønike fra det 7. århundredes Bourgogne, er den første kendte krønike der omtaler muslimernes erobring af blandt andet europæisk område.

⁷⁴ Tolan, s.71-72, Wolf, s. xvi (1990)

i sin fremstilling af de forskellige muslimske guvernører og krediterer dem for deres evne til at skabe fred og stabilitet.

Krøniken af 754 beskæftiger sig ikke primært med de kristne undersåtters situation eller hvordan deres forhold er til den muslimske regering. De informationer, der gives om forskellige kristne personer, afdækker heller ikke meget om den generelle kristne befolknings situation. I stedet giver Krøniken af 754 et indblik i, hvordan de kirkelige forhold har forandret sig efter muslimernes magtovertagelse. Hvor der før muslimerne tilstedeværelse var megen omtale af religiøse handlinger og kirkemøder, er der efter muslimernes overtagelse kun få informationer om kristne forhold omkring den katolske kirke i Spanien.

Kontrakter

Kontrakten mellem 'Abd al-'Aziz og Theodemir er en kontrakt indgået mellem en arabisk guvernør 'Abd al-'Aziz og den spanske greve Theodemir af Murcia i 713. Kilden er et konkret andalusisk eksempel på aftaler mellem muslimer og ikke-muslimer. Theodemir repræsenterer en del af den visigotiske adel, som ofte var den adelige gruppe, der indgik aftaler med araberne. Kontrakten blev udfærdiget i forbindelse med, at 'Abd al-'Aziz var sendt for at få herredømmet over den sydøstlige del af den Iberiske Halvø.

Kontraktens indhold fortæller om garantier, som den kristne greve fik i forbindelse med, at han fik lov til at bevare autoriteten i regionen Murcia. Kilden oplyser om de rettigheder, Theodemir og hans undersåtter bevarede, og på hvilke vilkår aftalen blev indgået. Kilden kommer blandt andet med oplysninger om, hvordan den kristne greve overgav forskellige byer til muslimerne og om gensidige forpligtelser fra både kristen og muslimsk side. Kilden giver en række informationer om de kristnes forhold i al-Andalus opdelt efter de sociale lag og beretter om forskellige forhold for den adelige overklasse og den spanske underklasse i det spanske kristne samfund.

Kilden findes i flere udgaver og findes både fra kristen side, fra eksempelvis Krøniken af 754, og muslimsk side, eksempelvis fra en biografisk ordbog, *Kitab bughyat al-multamis*. Jeg benytter mig gennem analysen både af den kristne og den arabiske udlægning af aftalen.

Ibn ʿAbduns afhandling

Ibn ʿAbduns afhandling, *Risāla fī-l-qada wa-l-muhtasib*, er en informativ kilde til forståelsen af dhimmiernes situation i al-Andalus, og det er en af de vigtigste kilder til dhimmibefolkningens vilkår under almoraviderne.⁷⁵

Forfatteren til afhandlingen er den islamiske jurist Ibn ʿAbdūn fra Sevilla, der skrev afhandlingen under almoravidernes styre i al-Andalus, altså i perioden fra 1088-1147. Afhandlingen er en del af en islamisk genre, der betegnes *hisba*, og som dækker over moralske og regulative principper til at navigere efter med henblik på at opnå det bedste for det islamiske samfund. Den foreskriver den juridiske praksis om individets rettigheder og statens forpligtelse til opretholdelse af offentlig moral. Varetagelse af den offentlige moral fandt ofte sted i forbindelse med markedspladsen, hvor en *muhtasib*, en markedsopsynsmand, stod for opretholdelse af en god moral angående handel, religiøse bud og anstændig omgang mellem mænd og kvinder.⁷⁶ Afhandlingen fra Ibn ʿAbdūn omhandler regulativer for markedspladsen i Sevilla, blandt andet angående fødevarer og opsyn med håndværkere, men også det rette forhold mellem dhimmibefolkningen og muslimerne.

Selv om kilden ikke primært handler om dhimmier, nævnes kristne og jøder i flere tilfælde, og ud fra det får man et ganske godt indblik i forholdene for dhimmibefolkningen, vurderet ud fra en islamisk juridisk vinkel med fokus på det moralske element.⁷⁷ Oversættelserne af den arabiske tekst er af franskmanden E.Lévi-Provencal,⁷⁸ og en senere oversættelse fra arabisk blev oversat af spanske E. García Gómez.⁷⁹

Memoriale sanctorum og Vita Eulogii

En af de måder, hvorpå der gives et godt indblik i de kristnes situation i al-Andalus, er at se på hændelser i Cordoba i perioden fra cirka 850 til 859. Dette korte tidsrum var præget af den cordobanske martyrbælgelse, der med deres fornærmende handlinger og blasfemiske udspil mod Islam kom til at spille en væsentlig rolle for, hvordan den muslimske regering behandlede de kristne samfund.

Det skal nævnes, at martyrepisoderne ikke er repræsentative for de kristne samfunds situationen andre steder i al-Andalus, men alligevel får eftertiden fra kilderne om martyrbælgelsen et særdeles

---

⁷⁵ Garcia-Sanjuán, s.83

⁷⁶ Brahmsen, Dorthe, "Hisba", *Gads leksikon om Islam*

⁷⁷ Garcia-Sanjuán, s.82)

⁷⁸ Évariste Lévi-Provencal, (1894-1956) Middelalderhistoriker, Orientalist og Arabist.

⁷⁹ Emilio García Gómez (1905-1995) Arabist

godt indblik i flere aspekter af forholdet mellem den muslimske regering og de kristne samfund i Cordoba.

De vigtigste kilder til information om martyrbbevægelser er præsten Eulogius og lægmanden Poul Alvarus. Begge disse kristne levede i midten af 800-tallet i Cordoba og skrev om de kristne martyrer, der blev dræbt af muslimerne i perioden fra år 850 til 859 i Cordoba. Skrifterne fra præsten Eulogius, *Memoriale sanctorum*, og lægmanden Alvarus, *Vita Eulogii*, giver information om, hvem martyrerne var, hvilken baggrund de kom fra, både socialt og religiøst. Endvidere gives der indblik i forholdene generelt for det kristne samfund i Cordoba. Disse kristne samfund blev også påvirket af martyrerne handlinger, da den muslimske regering både satte ind over for martyrerne, men også satte ind over for de øvrige kristne.

Informationerne fra Eulogius og Alvarus giver et unikt indblik i, hvorledes gejstlige og meget religiøse kristne opfattede de kristnes situation under muslimsk herredømme og ikke mindst den aktuelle situation i samfundet i Cordoba.

Memoriale sanctorum, hagiografien skrevet af Eulogius, bidrager med mange informationer. Primært fortæller den om martyrhandlingerne og martyrerne historie og deres modige og hellige handlinger. Selvom denne kilde har en religiøs slagside, og sandsynligvis ikke er helt objektiv med hensyn til de faktiske hændelser, giver den alligevel et indblik i både muslimernes og de kristnes holdning. Eulogius skildrer muslimerne relativt negativt, men når han skriver om muslimernes holdning til episoderne, gives der et indblik i et folk, som var overraskede over martyrerne handlinger. Endvidere giver Eulogius informationer om de kristne menigheder i Cordoba, når han beskriver martyrerne modstandere blandt kristne og beskriver, hvorledes Cordobas biskop samarbejdede med den arabiske emir for at finde en løsning på martyrerne oprør.⁸⁰

Dette er et interessant element, der vidner om, at emiren har haft en stor kontrol over de kristne autoriteter og dermed indirekte over det kristne samfund.

---

⁸⁰ Tolan, s.87, (2002)

Betydningen af samfundsmæssige aspekter for de kristnes situation i al-Andalus

Muslimernes erobring af den Iberiske Halvø i 711 kom til at sætte sit præg på de efterfølgende 781 år, hvor store dele af halvøen var under muslimsk herredømme. Den muslimske erobring kom til at spille en rolle for den kristnes befolknings situation, men specielt for den kristne befolkning, der var bosiddende i al-Andalus.

Det følgende afsnit vil først omhandle, hvordan muslimer og ikke muslimer med baggrund i koranisk indhold og henvisninger til Profetens sunna har forholdt sig til hinanden. Dette forhold blev til dels normgivende for fremtidige forhold mellem muslimer og kristne og havde derfor betydning for forholdene i al-Andalus.

Dernæst følger en beskrivelse af faktuelle forhold i al-Andalus med hensyn til blandt andet befolkningsgruppernes indbyrdes forhold og deres samfundsmæssige position.

Koranens fremstilling af kristne

Muslimernes ultimative kilde til lovstof er Koranen og Hadith, og Koranen kom til en vis grad til at danne præcedens for muslimernes behandling af kristne i et islamisk samfund. Tolkning af Koranen er vanskelig, og når Koranen anvendes som historisk kilde, er det vigtigt at være opmærksom på den situation, teksten knytter sig til, men samtidig kan de forskellige suraer være med til at give en forståelse for den baggrund, de muslimske herskere har baseret deres lovgivning på.

I Koranen beskrives det, hvordan profeten Muhammed (570-632) kom i kontakt med jøder og kristne og lavede aftaler med disse om det indbyrdes forhold mellem de forskellige religioner. De koraniske henvisninger skal vurderes ud fra deres samtid, og de kristne, som Muhammed omtaler, er de kristne, der levede på den arabiske halvø i Muhammeds samtid.

Muhammed havde kontakt med jøderne først, og det menes at have været i midten af hans karriere. Muhammed indså, at jøderne havde svært ved at acceptere Muhammeds påstand om at være profet, og derfor håbede han på, at de kristne ville tage bedre imod hans budskab, hvorfor de kristne fremstilles i positive vendinger.⁸¹

---

⁸¹ Goddard, s. 25,

Sura 5:83 ”Du vil visselig finde, at jøderne og afgudsdyrkerne af alle mennesker er voldsomst i had til de troende. Og du vil visselig finde, at de, som siger: Vi er kristne! – er de troende nærmest i kærlighed. Sådan er det, fordi der blandt

Da Muhammed i slutningen af sin karriere, opnåede en stigende indflydelse på den arabiske halvø, opstod der fra de kristnes side også utilfredshed, og Koranens beskrivelse af de kristne blev derfor mere fjendtlig.⁸² Ud fra ovenstående kan det vurderes, at de forskellige eksempler fra Koranen antyder, at konteksten for koranversene har stor vægt, når indholdet af Koranen skal vurderes.⁸³ Samtidig kan det konkluderes, at den måde kristne og jøder omtales på i Koranen, skal ses ud fra Muhammeds forhold til de jøder og kristne, der levede på den arabiske halvdel på det pågældende tidspunkt. Det kan altså ikke umiddelbart antages, at den tilkendegivne holdning er repræsentativ for muslimernes holdning til kristne andre steder i verden på andre tidspunkter.⁸⁴ Som det var tilfældet med Muhammeds varierende forhold til de kristne, således varierer de muslimske herskere i al-Andalus også i deres forhold til den kristne befolkning, hvilket jeg vil komme ind på i de følgende kapitler.

Som antydte i det historiske overblik har behandlingen af kristne undersætter været afhængig af tid og sted samt magthavernes interesser og de konkrete politiske forhold.⁸⁵ Ikke desto mindre er Koranens fremstilling af de kristne vigtig at tage i betragtning, da Koranen med dens autoritet har dannet grundlag for muslimsk lovgivning. I Medina-konstitutionen⁸⁶ beskrives det, hvordan forholdet skulle være mellem muslimerne og de stammer, der var bosiddende i Medina, primært jøder og arabere. Det beskrives, hvordan religiøse forskelle var tolereret, og hvordan de forskellige religiøse samfund havde rettigheder og forpligtelser over for hinanden.⁸⁷

Ifølge Goddard⁸⁸ vidner andre dokumenter fra perioden omkring år 630 også om aftaler indgået mellem muslimer og andre religiøse samfund, og heraf fremgår det, hvordan jøder eller kristne, hvis

---

dem er præster og munke, og fordi de ikke er hovmodige." Koranen, med dansk oversættelse og noter af A. S. Madsen,(2001), s.149

⁸² Goddard, s.31-32, Goddard henviser til et interessant aspekt angående abrogation som er almindeligt anvendt indenfor koraneksegese. I tilfældet med de forskellige holdninger til kristne i Koranen, burde de tidligere positive henvisninger om kristne været blevet annulleret af senere vers, hvorved muslimernes holdning til de kristne skulle have været præget af en mere fjendtlig indstilling. Det har dog ikke altid været tilfældet og der udviklede sig flere forskellige holdninger til kristne over tiden.

⁸³ Goddard, s. 26

⁸⁴ Goddard, s. 28

⁸⁵ Hitchcock, Richard, "Mozarabs in midieval and early modern Spain: identities and influences", (2008) s. 1

⁸⁶ Dokument fra 620'erne der giver retningslinjer for det muslimske samfund i Medina og for sameksistens med andre befolkningsgrupper, og forbund og pagter af denne slags mellem muslimer og ikke-muslimer har været normgivende for senere praksis på området. Butler, "Medina-konstitutionen" *Guds leksikon om Islam*

⁸⁷ Goddard, s. 29-30

⁸⁸ Docent i islamisk teologi ved Nottinghams Universitet

de holdt fast i deres tro, skulle betale *jizhya*⁸⁹, et element der også kom til at præge situationen for de kristne i al-Andalus. Fra slutningen af Muhammeds karriere var kristne og jøder accepterede, og det var dem tilladt at beholde deres religiøse overbevisning, hvis de betalte skat til det muslimske samfund og fredeligt underkastede sig islamisk herredømme.⁹⁰

ʿUmars pagt

Muslimernes stillingtagen omkring behandlingen af ikke-muslimer blev i stigende grad presserende i forbindelse med muslimernes massive ekspansion fra den Arabiske Halvø, der hurtigt spredte sig i løbet af det 7. århundrede. Det var i den forbindelse, at det bestemtes, at de kristne skulle betale *jizhya*, og mod dette fik lov til at være i fred.

Under den anden kalif, ʿUmar ibn al-Khattāb (d.644), menes det, vurderet ud fra islamisk tradition, at den første egentlige lovgivning om dhimmibefolkning blev lavet, og denne lovgivning havde til hensigt at understrege ikke-muslimers underlegne plads i samfundet, og Kalif ʿUmar I lavede yderligere lovgivning på området.⁹¹

ʿUmars pagt, som denne kilde omtales, er interessant i forbindelse med de kristnes situation og deres status som dhimmier i det muslimske samfund i al-Andalus, da denne kilde blandt mange andre informationer giver et indblik i den status og position, de kristne undersætter havde.

Kilden er en kontrakt, som indeholder 17 regulativer for, hvordan kristne og jøder skal opføre sig i et islamisk samfund. Kilden indeholder også informationer om, hvordan kristne og jøder skal behandles, og hvilke rettigheder de har i et islamisk samfund. Pagten er vigtig, da den lige som dele af Koranens indhold og Profetens sunna blev normgivende for forholdet mellem muslimer og ikke-muslimer i den muslimske verden. ʿUmars pagt menes at have fungeret som et mønster for, hvorledes dhimmibefolkningen skulle behandles for eftertiden.⁹²

ʿUmars pagt er som kilde lidt kontroversiel: Der er uenighed om, hvornår den stammer fra, og der er endvidere uenighed om årsagen til pagtens tilblivelse. En udlægning af kildens oprindelse er, vurderet fra den islamiske tradition, at det blev til i forbindelsen med muslimernes erobring enten af

---

⁸⁹ Jizya, kopskat der ifølge islamiske lovgivning skal betales af ikke-muslimer under muslimsk herredømme. Butler, "Jizya" *Gads leksikon om Islam*

⁹⁰ Goddard, s. 31

⁹¹ Wolf, s. 9 (1988)

⁹² Butler, s.268 "ʿUmars pagt" *Gads leksikon om Islam*

Damaskus i år 636 eller Jerusalem i år 638, hvor muslimerne skulle forholde sig til en befolkning, hvor majoriteten var kristen. En anden udlægning om pagten er, ifølge nyere forskning, at den skulle have været lavet af en kristen menighed som en rettesnor for kontrakter mellem muslimer og ikke-muslimer.⁹³

Kontraktens indhold, som fik sin endegyldige udformning omkring år 1100, beskriver hvilke regler den kristne befolkning skulle følge i et muslimsk samfund, og indholdet er præget af tydelige restriktioner for de kristne både i deres daglige liv og i deres religiøse praksis.

Med hensyn til kildens oprindelse peger den første passage i pagten og flere elementer undervejs i retningen af, at det har været kristne, der er kommet til muslimerne med kontrakten med ønske om beskyttelse.

"We heard from 'Abd al-Rahman ibn Ghanam [died 78/697] as follows: When Umar ibn al-Khattab, may God be pleased with him, accorded a peace to the Christians of Syria, we wrote to him as follows:

In the name of God, the Merciful and Compassionate. This is a letter to the servant of God Umar [ibn al-Khattab], Commander of the Faithful, from the Christians of such-and-such a city. When you came against us, we asked you for safe-conduct (aman) for ourselves, our descendants, our property, and the people of our community, and we undertook the following obligations toward you:"⁹⁴

Pagten oplister restriktioner for de kristne, der har indflydelse på både de kristnes daglige liv såvel som de kristnes religiøse udfoldelse.

Antages det, at kilden er forfattet af kristne selv, er det interessant, at de kristne ikke selv har forsøgt at være mere lempelige i kravene til deres egen position i samfundet. Vurderes det på baggrund af, at de kristne selv ønskede at komme under en kontrakts beskyttelse, kan det skyldes, at deres muligheder i samfundet uden en pagt ellers ikke havde været gode.

Umars pagt indeholdt punkter, der skulle lovgive om, hvad der var de kristne samfund forbudt, og informerer om den straf, det ville medføre, hvis de kristne ikke overholdt reglerne.

"We shall not build, in our cities or in their neighbourhood, new monasteries, Churches, convents, or monks' cells, nor shall we repair, by day or by night, such of them as fall in ruins or are situated in the quarters of the Muslims.

(.....)

---

⁹³ Butler, s.268 "Umars pagt" *Gads leksikon om Islam*

⁹⁴ Jan, Paul Halsall, Internet Medieval sourcebook: Pact of `Umar

We shall not manifest our religion publicly nor convert anyone to it. We shall not prevent any of our kin from entering Islam if they wish it.

We shall show respect toward the Muslims, and we shall rise from our seats when they wish to sit.

We shall not seek to resemble the Muslims by imitating any of their garments, the qalansuwa, the turban, footwear, or the parting of the hair. We shall not speak as they do, nor shall we adopt their kunyas.

We shall not sell fermented drinks.

(.....)

We shall always dress in the same way wherever we may be, and we shall bind the zunar round our waists

We shall not display our crosses or our books in the roads or markets of the Muslims. We shall use only clappers in our churches very softly. We shall not raise our voices when following our dead. We shall not show lights on any of the roads of the Muslims or in their markets. We shall not bury our dead near the Muslims.

(.....)

We shall not build houses overtopping the houses of the Muslims.

(When I brought the letter to Umar, may God be pleased with him, he added, "We shall not strike a Muslim.")

We accept these conditions for ourselves and for the people of our community, and in return we receive safe-conduct.

If we in any way violate these undertakings for which we ourselves stand surety, we forfeit our covenant [dhimma], and we become liable to the penalties for contumacy and sedition.

Umar ibn al-Khittab replied: Sign what they ask, but add two clauses and impose them in addition to those which they have undertaken. They are: "They shall not buy anyone made prisoner by the Muslims," and "Whoever strikes a Muslim with deliberate intent shall forfeit the protection of this pact."⁹⁵

Pagten kom til at være normativ for muslimernes lovgivning om dhimmibefolkningen over hele den islamiske verden, og ud fra indholdet af pagten kan det lade sig gøre at få en fornemmelse af situationen for de kristne enklaver i al-Andalus.

Dhimmistatus i al-Andalus

De informationer, der gives om de kristnes levevis med mere, stammer primært fra oplysninger fra Cordoba og Sevilla. En del af informationerne stammer fra arabiske kilder, blandt andet Akhbar Maju'a⁹⁶, hvis sigte var at berette om forholdene omkring hoffet i Cordoba. Det skal derfor

---

⁹⁵ Jan, Paul Halsall

⁹⁶ De arabiske kilder om al-Andalus stammer til dels fra mundtligt overleverede anekdoter kaldet *akhbar*. Der er to af sådanne tekstsamlinger. Den ene *Akhbar al-Majmu'ah*, hvis forfatter ikke kendes, og den anden *Ta'rikh Iftiah al-Andalus* tilskrevet Ibn al-Qutiyyah (839-926). Kilderne omhandler tiden fra det 10. og 11. århundrede og de politiske hændelser ved hoffet i Cordoba. Værkerne fik en mere kronologiske udformning af Ahmad ibn Muhammad og hans søn 'Isa fra Razi familien og deres arbejde med de to værker, har blandt andet dannet grundlag for den muslimske historiker Ibn Hayyans (d. 1076) historie værker om al-Andalus.

bemærkes, at forholdene dér kan adskille sig fra forholdene i landområderne, og at det tager et andet perspektiv end forholdet mellem kristne og muslimer.

Det vides om de kristne, at de fik lov til at beholde en del af deres egne institutioner, og at de selv administrerede dem. Under umayyadernes regeringsperiode beskrives det eksempelvis, hvordan de kristne i Cordoba havde egne skoler og biblioteker og levede i de kristne kvarterer i byerne.⁹⁷

Tolerance over for kristne fremstår i almindelighed som den normale praksis i det islamiske samfund i al-Andalus under umayyaderne. I denne periode var der specielt en udbredt tolerance for ikke-muslimske borgere.⁹⁸ Det er muligt, at en del af denne tolerance skyldtes det faktum, at de kristnes status som dhimmier var legitimeret i Koranen og derfor havde en afgørende religiøs autoritet.

Ud fra deres dhimmistatus var de kristne berettiget til at dyrke deres land og praktisere deres religion. De kristne var i realiteten med deres status altså stadig tilladt at beholde egne politiske autoriteter og styre private anliggender ud fra egne love og bevare deres kristne kultur,⁹⁹ selvom de var under muslimernes herredømme. Majoriteten af dhimmibefolkningen menes hovedsageligt at have passet sig selv og have indordnet sig under muslimernes regler, og det menes at de generelt har forsøgt at undgå konfrontation i de første par århundreder under muslimsk styre.¹⁰⁰ Kristne undersætter, der har været bosiddende i land eller bjergområderne, har ikke mærket meget til muslimernes magt.

For at få et indblik i de kristnes status som dhimmier er det interessant at se på, hvordan de kristne har levet i de muslimske samfund.

Selv om det faktum, at kristendommen var tilladt under muslimsk herredømme, indikerer et positivt syn på kristendommen, gav kristen religionsudøvelse anledning til visse problemer. De muslimske herskere lavede i visse tilfælde restriktioner for de kristnes optræden i samfundet. Restriktionerne viste sig primært i form af rent juridiske restriktioner, som var et resultat af de kristnes dhimmistatus. Alligevel kom uskrevne restriktioner også til at påvirke de kristnes situation som følge af at leve som kristen i et samfund, hvor de muslimske herskere og senere islam satte retningslinjerne.

---

⁹⁷ Hillenbrand, s.124,

⁹⁸ Hillenbrand, s. 123,

⁹⁹ Epalza, s. 153

¹⁰⁰ Hitchcock, s. 6

Problemer for de tidlige kristne samfund i al-Andalu

Der var forskel på, hvordan kristne blev berørt af muslimernes restriktioner afhængig af, om de var bosiddende i de store byer eller i land- og bjergområderne i al-Andalus. Restriktioner kunne udgøre en større hindring for de veludannede kristne, eksempelvis de der havde haft embedsmandsstillinger, omend en veluddannet gejstlig også har haft gode muligheder i det muslimske samfund, primært ved emirens hof.

Stillingen som biskop i al-Andalus er et interessant aspekt, da biskopperne som religiøse autoriteter og talsmand var overhoveder for de kristne samfund.¹⁰¹ Biskopperne kunne komme til at stå i en penibel situation, da de ofte havde et tæt samarbejde med de muslimske herskere. På den ene side var biskopperne nødt til at rette sig efter de muslimske herskeres bestemmelser, mens de samtidig skulle repræsentere deres kristne menigheder og forsøge at handle på vegne af det kristne samfund generelt. Dette forhold vil blive berørt nærmere i afsnittet ”dhimmiernes kompetencer” i et senere kapitel.

For de kristne samfund i samtiden var det vigtigt, at de forskellige menigheder, havde en biskop som religiøst overhoved på grund af disses funktion som kommunikations- og mægglingsled mellem dhimmibefolkningen og de muslimske herskere.

Endvidere var det nødvendigt med biskoppers tilstedeværelse for at bevare de kristne samfund i al-Andalus.¹⁰²

I starten af perioden udgjorde den kristne befolkning majoriteten af befolkningen og på denne tid var det givetvis endnu ikke et problem at bevare de kristne samfund. Men som årtierne gik, og muslimerne fik en stigende indflydelse administrativt såvel som socialt i samfundene, var det svært at bevare en velorganiseret kristen menighed. Dels var biskopperne et nødvendigt fundament for opretholdelsen af en kristen menighed, da et vigtigt kriterium for optagelse i en kristen menighed var selve dåbshandlingen, som skulle udføres af en præst. Til dåben skulle der bruges hellig olie, som en biskop skulle have indviet. Uden en biskop var det endvidere heller ikke muligt at få ordineret nye præster til de kristnes samfund, og også præstens rolle var vigtig for samtidens kristne

---

¹⁰¹ Wolf, ”Christian views of Islam in early midieval Spain” *Medieval Christian Perceptions of Islam*(ed.) Tolan, John (1996) Tolan, s.91

¹⁰² Epalza s. 154

samfund, da han eller i visse tilfælde en lægmand kunne stå for nogle af de nødvendige handlinger.¹⁰³

For at ordinere nye biskopper, krævedes det, at der var to andre biskopper til stede. I takt med at antallet af biskopper blev mindre i løbet af den muslimske periode, blev problemet med at opretholde de kristne menigheder ud fra et normalt kirkeligt hierarki større.

For at de kristne menigheder kunne bestå, var det vigtigt med nye medlemmer gennem dåb, men det var ikke de kristne tilladt at missionere blandt muslimerne ifølge islamisk lov, og de eneste, der kunne blive medlemmer af menighederne, var hedninge eller kristne fra andre regioner. Som en følge af de ovennævnte faktorer har de kristne menigheder i al-Andalus haft vanskeligt ved at opretholdes. Dette handlede ikke om, at muslimerne ikke tolererede de kristne i samfundet, men mere at det var besværligt for nogle kristne menigheder at bestå med manglen på kristne autoriteter til at varetage deres interesser.¹⁰⁴

Klostrene var også et centralt element for de kristne samfund. Det var her biskopperne blev uddannet og gjort klar til deres gejstlige pligter. Ifølge Epalza vidner forskelligt kildemateriale¹⁰⁵ fra starten af det 9. århundrede om klostre i bjergområderne omkring Cordoba, hvilket vi blandt andet ved fra Eulogius og Alvarus, der i forbindelse med martyrbewægelsen i Cordoba omtaler klosteret Tabenos. Endvidere vidner andre kilder om klostre omkring Malaga til omkring det 10. århundrede og Granada fra starten af det 12. århundrede.¹⁰⁶ Disse observationer tyder på at kristne samfund trods alt har eksisteret og at et fungerende klostervæsen sandsynligvis har vedblevet med at eksistere.

Krøniken af 754 skildrer, hvordan enkelte personer i det kristne hierarki reagerede, da muslimerne erobrede halvøen. Krønikens beskrivelse giver ikke et klart billede af situationen¹⁰⁷, men den giver en fornemmelse af forskellige motiver hos det kirkelige hierarki, som kan have ligget til grund for deres handlinger.

”At the time, Sindered of pious memory, metropolitan bishop of the royal city, was renowned for the zeal of his sanctity. But motivated more by this zeal than by reason, he provoked the aged and duly

---

¹⁰³ Epalza s. 154

¹⁰⁴ Epalza, s. 155

¹⁰⁵ Epalza nævner ikke hvilket kildemateriale der ligger til grund herfor.

¹⁰⁶ Epalza, s.154

¹⁰⁷ Hitchcock, s. 20

*honourable men whom he found in the church that had been committed to him and, at the instigation of the prince Witiza, he did not cease to vex them while he was bishop. A short time after the invasion of the Arabs, he lost his nerve and, like a hireling rather than a shepherd, and contrary to the precepts of the ancients, he deserted Christ's flock and headed for his Roman homeland.”*¹⁰⁸

Krøniken beskriver, hvorledes biskoppen af Toledo, Sinderedus, blev bange efter arabernes invasion af Toledo, og hvordan han forlader sin menighed og flygter imod en ordre fra kirkens ældre. Selv om dette enkeltstående tilfælde kunne tolkes som en kristen persons flugt fra muslimerne, er det ifølge Hitchcock ikke sandsynligt, at der har været religiøse motiver til at flygte. I stedet hang det sammen med den politiske situation forbundet med interne stridigheder mellem visigoterne, og intet tyder på, at muslimerne på nogen måde skulle være årsag til biskoppens flugt.¹⁰⁹ Biskopperne havde netop mulighed for at bevare deres høje samfundsposition, da flere af de visigotiske adelige og dermed den sekulære kristne elite var flygtet eller fjernet i forbindelse med muslimernes invasion.¹¹⁰

Alligevel menes det, ifølge Epalza, at have været tilfældet, at flere og flere biskopper og præster emigrerede til de kristne riger nord på halvøen.¹¹¹ Denne emigration skyldes sandsynligvis, at det i de nordlige riger var lettere for biskopper og præster at bevare deres hverv og position inden for kirken, og at de i de kristne riger var mere forbundne med det øvrige katolske Europa, hvorimod biskoppernes handlinger i bund og grund var styret af emiren i al-Andalus.

Nogle kristne biskopper forsøgte at bevare deres kristne menigheder. Et sådant tilfælde, som fandt sted i midten af 800-tallet, findes i en beskyldning mod biskoppen af Malaga, Hosteogis.

Biskop Hosteogis blev beskyldt for at have meddelt de muslimske skattemyndigheder om tilstedeværelsen af kristne bønder i området, og disse kristne bønder var så nødsaget til at betale jizya. Samme form for beskyldning mod biskopper findes fra andre steder i al-Andalus.

Beskyldningerne gik på, at disse kristne autoriteter samarbejdede for meget med de muslimske autoriteter og var mere loyale over for de muslimske herskere, end de var over for deres egne kristne samfund.¹¹²

---

¹⁰⁸ Wolf, s.131 (1990)

¹⁰⁹ Hitchcock, s. 21

¹¹⁰ Wolf, ”Christian views ”, s.91 (1996)

¹¹¹ Epalza, s. 161

¹¹² Epalza, s. 155

Eksemplet ovenfor viser, hvordan nogle biskopper var interesseret i, at de kristne forblev kristne og bevarede deres kristne status ved at blive registreret som kristne i det muslimske samfund. På denne måde kunne biskopperne opretholde deres egen status i samfundet som religiøse autoriteter og overhoveder for de kristne samfund. At nogle biskopper har valgt at oplyse de muslimske myndigheder om tilstedeværelsen af kristne kan være en årsag til at visse kristne samfund, primært i byerne, bestod, mens de kristne samfund i landområderne forsvandt. At kristne samfund i landområderne mindskedes skyldes, at den kirkelige struktur på landet ofte ikke var tilstrækkelig stærk til at tage vare på de kristne menigheder, hvorved disse kristne i henhold til det muslimske samfunds lovgivning mistede deres kristne status.¹¹³

At den kristne kirke i al-Andalus havde svært ved at bevare sin position og autoritet i et muslimsk rige skyldes således ikke i den første periode under umayyaderne, at der var direkte muslimsk modstand mod de kristne, men snarere at de indirekte faktorer gjorde det besværligt for de kristne samfund at bevare deres status som kristne.

Andre forbehold for de kristne angik sociale forhold. For eksempel måtte en muslimsk kvinde ikke være sammen med en mand med dhimmistatus. Det blev anset som et svaghedstegn, hvis en muslimsk kvinde overgik til en anden samfundsgruppering. Denne restriktion menes at have forbindelse til det arabiske beduinsamfund, hvor det det havde stor betydning, at giftemål foregik inden for stammen.¹¹⁴ De sociale restriktioner, der burde have været håndhævet mellem muslimer og kristne, blev undermineret af, at det i al-Andalus, i for eksempel Cordoba, var udbredt med forhold mellem muslimske mænd og kristne kvinder. Blandede ægteskaber på tværs af etnicitet og religion var ikke et særsyn.

Kristen religionsudøvelse i det offentlige rum var et af de aspekter, der ligeledes kunne skabe problemer for de tidlige kristne samfund, hvis den kristne religionspraksis blev for markant. Muslimernes lovgivning skulle forhindre for megen fokus på kristendommen. Wolf fremfører, at dette kan skyldes, at muslimerne ville undgå, at islams position undermineredes.¹¹⁵ Kristendommen skulle ifølge muslimerne have et udtryk, der stemte overens med de kristnes underlegne samfundsstatus.

---

¹¹³ Epalza, s. 156

¹¹⁴ Wolf, s. 10 (1988)

¹¹⁵ Wolf, s.9, (1988)

Specifikke tiltag i den henseende var for eksempel at begrænse kristne processioner i forbindelse med eksempelvis begravelser, forbyde at kirkeklokkerne ringede eller forbyde byggeri af kristne religiøse bygninger eller symboler.¹¹⁶

Restriktioner under almoraviderne

Under almoravidernes regeringsperiode i al-Andalus fra år 1086 til 1147 har der i højere grad eksisteret et ønske om restriktioner over for den kristne befolkning end under umayyaderne. Almoraviderne havde en anden tilgang til de kristne undersåtter end umayyaderne havde haft det, og de kristne undersåtter fik en mindre skånsom behandling af almoraviderne.¹¹⁷

Det var endvidere også under almoraviderne, i år 1125-1126, at befolkningen i al-Andalus oplevede modstand fra det kristne kongerige Aragonien i den nordøstlige del af den Iberiske Halvø. Kong Alfonso I af Aragonien (r.1104-1134) angreb flere gange territorier i al-Andalus, og i den forbindelse blev den kristne befolkning i al-Andalus beskyldt for samarbejde med de kristne styrker udenfor al-Andalus, hvorfor dele af den kristne befolkning blev deporteret til Marokko i år 1126.¹¹⁸

I kilden fra Ibn ʿAbdun er fokuset anderledes, end det har været i for eksempel den Mozarabiske Krønike af 754, der belyser de kristnes situation ud fra en langt mere politisk og militær tilgangsvinkel til det muslimske samfund. Vinklen i Ibn Abduns kilde er mere sociohistorisk, selv om det er et juridisk dokument. Kilden skildrer mere hverdagsprægede forhold i det muslimske samfund, herunder blandt andet økonomiske aspekter og religiøse forhold. Kilden giver dermed et godt indblik i, hvordan den praktiske situation har været i forhold til den teoretiske eller normative situation i al-Andalus. Ibn ʿAbduns afhandling skildrer, at der var flere restriktioner og regler for dhimmibefolkningen under almoraviderne i forhold til, hvad der tidligere havde været normen i al-Andalus under umayyaderne.¹¹⁹

” A Muslim must not act as a masseur to a Jew or Christian; he must not clear their rubbish nor clean their latrines. In fact, the Jew and the Christian are more suited for such work, which are degrading tasks.”

“ It is forbidden to sell a coat that once belonged to a leper, to a Jew or Christian, unless the buyer is informed of its origin”

---

¹¹⁶ Wolf, s.9 (1988)

¹¹⁷ Goddard, s.189

¹¹⁸ García- Sanjuán, s.78

¹¹⁹ García- Sanjuán, s.83

*“ No tax-officer or policeman, Jew or Christian may be allowed to wear the dress of an aristocrat, nor of a jurist, nor of a wealthy individual (...) it is forbidden to accost them with the greeting “Peace upon you” (sa-salam alayka!). In effect “ Satan has gained the mastery over them, and caused them to forget God’s Remembrance. Those are Satan`s party; why Satan`s party, surely they are the losers!” (Koran 58:20) “A distinctive sign must be imposed upon them in order that they may be recognized and this will be them a form of disgrace.”*¹²⁰

Ibn Abdun var en muslimsk dommer, der førte opsyn med markedspladser, og i hans embede som muslimsk dommer har han repræsenteret et mere konservativt syn på de kristne undersåtter. De muslimske religiøse lærde havde fokus på bevarelsen og opretholdelsen af vigtige islamiske principper: de juridiske, moralske og religiøse.¹²¹ De religiøse ledes konservatisme repræsenterer en del af den muslimske befolkning, men det kan anføres, at andre dele af den muslimske befolkning har repræsenteret en anden virkelighed.

Kilden beskæftiger sig med de juridiske bestemmelser for dhimmibefolkningen og understreger, at de kristne blev anset som underlegne i samfundet. I kilden plæderer Ibn ‘Abdun for yderligere regler for dhimmibefolkningen og omtaler dhimmibefolkningen i et negativt sprogbrug, der er strengere end det sædvanlige sprogbrug i de islamiske juridiske tekster om dhimmibefolkningen.¹²² Ibn ‘Abdun nævner også, at kristne skal bære et mærke, der kan identificere de kristne, og at de kristne ikke må gå i det samme tøj som muslimerne. Disse aspekter nævnes også i ‘Umars pagt, hvor der blev henvist til, at de kristne altid skulle gå klædt på samme måde og bære et slags bælte med henblik på genkendelse. I Ibn ‘Abduns tekst er der dog et klart fokus på, at de kristne skal klæde sig således for at understrege deres andenrangs position.

Kilden fra Ibn ‘Abdun tegner således et anderledes og mere negativt billede af den kristne befolkning, end kilder fra umayyade-perioden generelt gjorde. Det fremhæves i ovenstående citat, at muslimer ikke må udføre nedværdigende arbejdsopgaver for kristne eller jøder, da han anser disse hverv for at være skændige og derfor ikke en muslim værdig.

Baggrunden for det ændrede syn på de kristne kan være, at forholdene i samfundet i al-Andalus var markant forandret i forhold til tidligere. Der var kommet mere fokus på de religiøse forskelle mellem kristne og muslimerne. Karakteristisk for almoravidernes regeringsperiode var deres

---

¹²⁰ Bat Ye’or, “The Dhimmi” (1985)

¹²¹ Garcia-Sanjuán, s. 83

¹²² Carcia-Sanjuán, s.87

inspiration fra den malikitiske dogmatisme og ligeledes var det også under almoraviderne, at muslimerne blev mere bevidste om deres religion på det indre plan.

Watt fremfører, at islam tidligere havde fokuseret på den offentlige og formelle side af religionen i samfundet. Dette faktum havde indflydelse på, at muslimerne var mere bevidste om islam, og det var en medvirkende årsag til, at juristerne og religiøse autoriteter i højere grad end tidligere var restriktive over for dhimmibefolkningen.¹²³

De nye problemer og restriktioner har sandsynligvis ikke berørt de kristne, der accepterede deres dhimmiposition og praktiserede deres religion umærkeligt. Disse kristne vakte generelt ikke opmærksomhed eller udgjorde problemer for den muslimske øvrighed, men man kan forestille sig, at de kristne, der mere åbenlyst har stået ved kristendommen, har oplevet en stigende diskriminering i det muslimske samfund under almoraviderne i forhold til den generelle situation med fredelig sameksistens, der gik forud. Forholdene i samfundet havde også ændret sig ved, at der i al-Andalus generelt var færre kristne enklaver under almoraviderne, end der havde været under umayyaderne.

De kristne enklavers nedgang kan forklares på baggrund af den tidligere beskrevne problematik med at opretholde den kristne status i det muslimske samfund. Flere kristne menes derfor at have konverteret til islam for at kunne blive i al-Andalus eller at have emigreret til de kristne riger i den nordlige del af halvøen, hvor de kunne forblive kristne og indgå i en kristen menighed.

Ibn `Abdun kommenterer også på forholdet mellem muslimske kvinder og medlemmer af det kristne præsteskab. Ibn `Abdun udmeldinger om det kristne præsteskab stemmer godt overens med samtidens faktuelle forhold og indikerer således, at Ibn `Abdun har haft et godt kendskab til liv og levned blandt det kristne præsteskab.

*” It must be forbidden for Muslim women to go into those horrible churches as the clerics are libertines, fornicators, and sodomites. There is also a need to forbid Christian women from going into the church except for worship or on religious holidays since they eat, drink, and fornicate with the clergy. All of them have two or more women who they maintain sexual relation with ”*¹²⁴

Fra disse oplysninger får man et indtryk af praksis blandt det kristne præsteskab i Sevilla, og disse forhold menes ikke at være et produkt af Ibn `Abduns fjendskab til de kristne, men menes at

---

¹²³ Watt, s. 101

¹²⁴ Garcia-Sanjuán, s.97

afspejle reelle forhold om præsternes brug af konkubiner. Garcia-Sanjuan skriver, at det ikke var unormalt at det kristne præsteskab havde konkubiner, på trods af at netop ægteskab i gejstligheden var et af de store emner fra den gregorianske reform.¹²⁵

Informationen fra Ibn ʿAbdun vidner om, at en lovgivning i forhold til dhimmibefolkningen, har været til stede i Sevilla, og at denne har i nogen grad været håndhævet. Samtidig afspejler kilden den realitet, der har eksisteret i samfundet, hvor kristne og muslimer har fungeret og interageret i flere dagligdags aspekter under almoravidernes herredømme.

I ovenstående er det fremgået, at de kristne kunne få pålagt begrænsninger med hensyn til deres religiøse overbevisning og offentlig udstilling af kristendommen. I forskning baseret på arkæologiske fund i landområderne i al-Andalus er det blevet konkluderet, at muslimerne har prøvet at fjerne tegn på kristendommen. Grundlaget for denne konklusion er, at der er meget få arkæologiske tegn på kirker i landområderne på halvøen, hvilket kan være med til at støtte synspunktet om, at muslimerne ikke har tolereret de kristne og deres helligsteder.

Eksistensen af klostre i både det 10. og det 12. århundreder lader ikke til at stemme overens med en sådan systematisk fjernelse af kirker eller klostre.

Hitchcocks forklaring på det manglende arkæologiske materiale fra kirker er derimod, at det er sandsynligt, at der i det hele taget ikke har været så mange kirker i landområderne, som man hidtil har antaget, og at de kirker, der har været, ikke er blevet vedligeholdt, da der med tiden ikke har været så mange kristne til at bruge dem. Hitchcock anfører endvidere, at det har været tilfældet, at befolkningen på landet ikke har været kristne i samme omfang eller på samme måde som i byerne.¹²⁶ Selv synes jeg, at Hitchcocks forklaring på forholdene omkring de manglende kirker virker som den mest plausible, da andre informationer fra al-Andalus vidner om tilstedeværelsen af kirker og klostre¹²⁷, selvom en del af den muslimske befolkning ønskede en streng overholdelse af dhimmilogivningen og restriktioner for den ikke-muslimske befolkning.

---

¹²⁵ Garcia-Sanjuán, s.90,

¹²⁶ Hitchcock, s. xiv

¹²⁷ Epalza, s.154

Konvertering

Gennem perioden med muslimsk herredømme i al-Andalus konverterede en del af den kristne befolkning til islam. Omfanget af og årsagerne til konvertering er et emne der har været genstand for debat i kulturmødet mellem kristne og muslimer i al-Andalus. Forskningen på området har opereret med forskellige metodiske tilgange, der kunne give en forklaring på nedgangen i den kristne befolkning i al-Andalus. Der har været forskellige indgangsvinkler til at beskrive konverteringsprocessen i de enkelte teorier, og nogle af dem har mødt kritik fra nyere forskning, hvor andre indgangsvinkler foreslås. Herunder vil der gives et par eksempler på de metodiske tilgangsvinkler, der tjener til at antyde den lange række af vigtige parametre der er at tage hensyn til i afklaringen af sådanne spørgsmål.

F.J. Simonet's *Historia de los mozárabes de España* fra 1897-1903 repræsenterer den metodiske tilgangsvinkel i forklaringen på konvertering som spansk historiografi traditionelt har støttet sig op ad. Teorien er udsprunget af, at der i de arabiske eller kristne kilder meget sjældent er omtale af kristne. Når kristne omtales, har det været fordi der har været tale om vigtige personer, for eksempel gejstlige, men generelt nævnes kristne sjældent. Ifølge denne teori har der i al-Andalus eksisteret vigtige kristne samfund indtil det 12. århundrede. Kildemateriale, der beretter om munkes migration til kristne kongeriger på den iberiske halvø i 700 og 800-tallet, vidner om tilstedeværelsen af en relativt aktiv kristen kirke i al-Andalus. Konverteringen er ifølge teorien foregået langsomt, og teoriens forklaring på de kristnes forsvinden skyldes forfølgelserne af de kristne under Almoraviderne og Almohaderne. Teorien kritiseres af Epalza, der anfører at biskopper har eksisteret selvom deres navne ikke nødvendigvis fremgår af det tilbageværende kildemateriale, og at denne manglende omtale i kildematerialet kan skyldes andre årsager end at biskopperne er blevet fortrængt.

Endvidere kan den sjældne omtale af kristne tilskrives deres andenrangsstatus i samfundet.¹²⁸

En anden metodisk tilgang til konverteringsemnet findes hos Richard Bulliet. Ved at anvende arabiske biografiske kilder har han undersøgt hvornår kristne familier tog arabiske navne, da dette ifølge Bulliet er en indikator på konvertering. Om end metoden ikke er lavet specifikt til al-Andalus, men til Mellemøsten, blev Bulliets metode også anvendt på forholdene på den Iberiske

---

¹²⁸ Epalza, s.157

Halvø. Konverteringen var dog ikke ens over hele al-Andalus og der var forskelle blandt de forskellige kristne befolkningsgrupper, hvilket blandt andet udmønter sig i at konvertering i det 8. århundrede i al-Andalus primært fandt sted i de store byer, hos kristne der var i tæt kontakt med for eksempel det muslimske hof. Bulliets forskning tegner et billede af at cirka 20-30 procent af befolkningen i al-Andalus var muslimer i midten af det 9. århundrede, omkring halvdelen af de kristne var konverteret til islam i midten af 10. århundrede og cirka 90 procent var muslimer i starten af det 13. århundrede.¹²⁹ Antallet af konverterede anses dog for at være en smule overdrevet hos Bulliet end det i virkeligheden har været.¹³⁰ Epalza har desuden rettet kritik mod Bulliets brug af muslimske navne som indikator for konvertering til islam.¹³¹ I litteraturen er der enighed om at Bulliets analyse af konverteringen i al-Andalus er foretaget på et for smalt empirisk grundlag til at være statistisk repræsentativt, men at resultatet af hans metode menes at stemme overens med konverteringforløbet i andre muslimsk erobrede lande i samtiden.¹³²

Den tredje teori er fremstillet af Epalza og tager udgangspunkt i de kristnes samfunds mulighed for at bestå i et muslimsk samfund. Epalza skriver at kirken ikke var i stand til at tage sig af og bevare sine menigheder, og at der i samfundet med tiden opstod et socialt pres for at konvertere til islam.¹³³ Nogle steder, forblev der kristne organiserede samfund, så længe der var biskopper. Under Umayyadernes regeringsperiode fra år 756 til cirka år 1031 bevaredes der velorganiserede kristne samfund, både i landområderne og i byerne. I landområderne menes det at de kristne samfund havde lettere ved at bevare deres kristne kultur, da de ikke i samme grad, som kristne samfund i byerne, havde været påvirket af islamisering og arabisering. Dette betød at landbefolkningen havde lettere ved at vende tilbage til kristendommen da områderne atter kom under kristen herredømme.¹³⁴ En af de primære årsager til nedgangen for kristne enklaver i det muslimske samfund skyldes ifølge Epalzas teori, at flere kristne med tiden konverterede, da de ikke kunne forblive kristne og samtidig ikke kunne være hedninge i det muslimske samfund. I løbet af en periode på cirka 300 år fra erobringen, menes en stor del af den oprindelige befolkning derfor at have været konverteret til islam, og fra det 11. århundrede bliver referencerne til kristne samfund i al-Andalus færre.¹³⁵ Ifølge Epalzas teori om årsagen til de kristnes forsvinden fra al-Andalus, skete konverteringen som et

---

¹²⁹ Coope, s.10

¹³⁰ Goddard, s. 70

¹³¹ Epalza, s. 158

¹³² Click, s. 322, Coope, s.10

¹³³ Epalza, s. 154-156

¹³⁴ Epalza, s. 159

¹³⁵ Epalza, s. 156

kollektivt fænomen, med politiske og religiøse strukturelle årsager, der fandt sted allerede fra 700-tallet.¹³⁶ Konverteringen til islam er ikke omtalt specielt meget i hverken latinske eller arabiske kilder, selv om det måske kunne forventes at specielt de kristne latinske kilder ville omtale nedgangen af kristne i samfundet, men latinske tekster fra 700 og 800-tallet næver ikke nedgangen.¹³⁷ Epalzas´ teori møder også uenighed, og Hitchcock mener ikke som Epalza at der er tilstrækkeligt bevis for at konvertering er foregået som et kollektivt fænomen betinget af religiøse årsager blandt den kristne befolkning i al-Andalus i det 8. og 9. århundrede.¹³⁸

De ovenstående eksempler tegner et billede af at det er vanskeligt at opstille et entydigt mål for omfanget af konvertering og årsagerne hertil uden at det ses ud fra et helhedsbillede af de kristnes situation i samfundet i al-Andalus i tiden.

Befolkningssammensætningen og samfundsstrukturen i al-Andalus

Uviklingen af de kristnes situation i al-Andalus var præget af befolkningssammensætningen, som var en vigtig faktor for, hvordan muslimerne indrettede sig og organiserede samfundet.

Majoriteten af befolkningen på den Iberiske Halvø var fra arabernes erobring i 711 og de første århundrede under umayyaderne, de indfødte kristne. Antallet af berbere og arabere i forhold til den oprindelige befolkning menes med nogen sikkerhed at have været cirka 1:30-40.¹³⁹

Befolkningssammensætningen i al-Andalus kan deles op i den ikke-arabiske majoritet og den arabiske befolkning, der var en minoritet.¹⁴⁰ Således var befolkningssammensætningen før og i starten af umayyadernes regeringsperiode. Det var et fåtal af arabere, der var kommet til den Iberiske Halvø ved selve erobringen, da majoriteten af hæren bestod af berbere, der kom fra Nordafrika.

I løbet af de følgende århundrederne konverterede flere kristne til islam, men i flere årtier efter erobringen i 711 kan man i den oprindelige befolkning skelne mellem de, der ikke konverterede, og de, der gjorde. Det er svært at vide med nøjagtighed, hvordan fordelingen af muslimer og kristne

---

¹³⁶ Epalxa, s.159

¹³⁷ Epalza, s. 157

¹³⁸ Hitchcock, s. 51

¹³⁹ Hitchcock s. 2

¹⁴⁰ Ibid., s. 5

forløb over de følgende århundreder på grund af den stigende konvertering til islam, og at kristne emigrerede fra al-Andalus.¹⁴¹

Den kristne befolkning i al-Andalus bestod foruden de kristne, der levede i de erobrede områder før muslimerne, også af en broget mosaik af kristne fra forskellige steder i verden. Kristne fra andre steder i verden har slået sig ned i al-Andalus, og arabisk kildemateriale vidner om kristne, der kom fra det Nære Orienten og fra Europa nord for Pyrenæerne. Årsagen til, at for eksempel kristne slog sig ned i al-Andalus, har en forbindelse til, at landet var rigt og derfor et attraktivt sted for mange at etablere sig, og det vides, at handlende, håndværkere og specialister inden for forskellige fagområder søgte mod al-Andalus.¹⁴² De kristne samfund i al-Andalus bestod således ikke blot af kristne fra den Iberiske Halvø.¹⁴³

Tilflyttede kristne i al-Andalus, uanset hvor de kom fra, fik samme status som kristne generelt i islam, og den status gjorde dem i stand til at føre et normalt liv under de restriktioner dhimmistatus førte med sig.¹⁴⁴

Al-Andalus var præget af en etnisk blandet befolkning, hvor araberne hovedsageligt kom fra Yemen og var agerbrugere, hvorfor de med lethed tilpassede sig livsstilen på den Iberiske Halvø.¹⁴⁵ De regerende arabere havde organiseret sig som de øverste i samfundet og har anset den resterende befolkning som andenklassens borgere, men dog som en befolkningsgruppe, det har været nødvendigt at kunne komme overens med for at bevare kontrollen.

Der var som tidligere nævnt interne stridigheder mellem muslimerne på den Iberiske Halvø.

Berberne, der udgjorde majoriteten af den muslimske befolkning, havde samme rettigheder som de arabiske muslimer, men de syriske arabere forsøgte i 730'erne at standse indvandringen af berberne fra Nordafrika, da araberne var nervøse for, at deres egen magt ville blive udfordret.¹⁴⁶

Araberne fra Syrien, der var i mindretal i de første årtier efter erobringen, syntes, at de rangerede højere end de andre befolkningsgrupper og de andre muslimer. Dette kommer til udtryk i kilderne

---

¹⁴¹ Ibid., s. 2.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Epalza, s.151

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Kennedy, s. 258

¹⁴⁶ Hitchcock, s. 1

fra den muslimske historiker Ibn Hayyan¹⁴⁷ fra al-Andalus, hvor der er gjort noget ud af at anvende forskellige betegnelser for de forskellige befolkningsgrupper.¹⁴⁸

Den samfundsstruktur, araberne benyttede sig af, adskilte sig fra den samfundsstruktur, araberne havde levet under på den arabiske halvø.¹⁴⁹ Da araberne valgte at gøre brug af de administrationsmetoder, der allerede eksisterede hos de kristne i al-Andalus, organiseredes samfundet i al-Andalus efter erobringen i høj grad på samme måde, som det havde været før araberne var kommet.¹⁵⁰ Araberne overtog således den hidtidige visigotiske samfundsstruktur i deres styre af den kristne befolkning og netop det aspekt var med til at påvirke de kristnes samfund, da disse i et vist omfang bevarede egne strukturer.

Fra starten af umayyadeperioden er den befolkningsgruppe, der vides mest om på trods af sparsom information bybefolkningerne, primært fra Cordoba og Sevilla. Informationerne stammer hovedsageligt fra kilder, der er blevet skrevet under umayyadernes regeringsperiode.¹⁵¹

Fra dette kildemateriale fremgår det, at alle befolkningsgrupper, både muslimer og ikke-muslimer, var accepterede i samfundet, men anset som socialt og etniske underlegne i forhold til araberne.

Araberne skelnede ikke meget mellem muslimer af ikke-arabisk oprindelse, for eksempel konvertitter, og ikke muslimer. Det menes for eksempel, at begge disse grupper har talt samme romanske sprog, og at grupperne, på trods af at de tilhørte forskellige religioner, i teorien ikke var meget forskellige fra hinanden.¹⁵² Der er ikke noget specielt, der tyder på, at de kristne indtog en speciel udsældt position i det muslimske samfund i forhold til andre etniske befolkningsgrupper, men blot at de var en del af samfundet.¹⁵³ Overordnet anså araberne sig selv som de højeste i hierarkiet, og under dem var resten af befolkningen, som havde forskellig etnisk, social og religiøs baggrund, men som var en accepteret del af samfundet.

---

¹⁴⁷ Abu Marwán Hayyán Ibn Jalaf Ibn Hayyan al-Qurtubi (987 - 1075) født i Cordoba og vigtig embedsmand ved al-Mansurs hof. Han bøger, hvor kun noget er overlevet, er en af de vigtigste kilder al-Andalus historie, specielt Cordobas og Taifa kongernes historie.

Hitchcock, s.3 Ibn Hayyan gik op i terminologien og ahl al-andalus, folk fra al-Andalus betegner araberne og ikke berberne, der betegnes efter deres etniske navn. Ibn Hayyan betegnelse for den ikke-arabiske oprindelige befolkning var mawali, der betegner de der indgik aftaler med en araberne.

¹⁴⁸ Ibid., s. 3

¹⁴⁹ Watt, s.

¹⁵⁰ Coope, s. 2,

¹⁵¹ Hitchcock, s. 5

¹⁵² Ibid., 5

¹⁵³ Ibid., s. 6

Selvom de kristne var en tolereret del af det islamiske samfund, vurderedes de i kraft af deres dhimmistatus som en andenrangsbefolkning.¹⁵⁴

Et interessant aspekt i forbindelse med muslimernes tilstedeværelse og magtovertagelse af den Iberiske Halvø, er, hvorledes den oprindelige befolkning har set på de ændrede politiske forhold. Størstedelen af befolkningen på halvøen har været bosiddende på landet, og der er ikke meget, der indikerer, at landbefolkningen har været påvirket af arabernes erobring, eller at befolkningens forhold har ændret sig synderligt.¹⁵⁵

På grund af kildesituationen kan det være svært at udtale sig konkret om dette punkt, men ifølge Hitchcock har størstedelen af den oprindelige befolkning ikke fremstået som meget berørt i skiftet fra en visigotisk herskerklasse til en muslimsk herskerklasse, i hvert fald i de første to århundrede efter den arabiske erobring.¹⁵⁶

Erobringen af Cordoba er en begivenhed, der giver et indblik i, hvorledes denne kristne by og dens indbyggere reagerede på muslimernes tilstedeværelse.

Eftertiden har information om Cordobas erobring fra den anonyme kilde kaldet *Akhbar Majmu'a*¹⁵⁷.

Denne kilde beskriver, hvordan flertallet af den kristne adel var flygtet fra byen, da de havde hørt om muslimernes forventede invasion, og at byens forsvar kun var på omkring 400 til 500 mand.¹⁵⁸

Den resterende kristne befolkning er formodentligt blevet tilbage i byen, og der er ikke noget i kilden, der indikerer, at Cordobas befolkning har gjort stor modstand mod muslimernes invasion.

På baggrund af *Akhbar Majmu'a* og andre kilders tavshed med hensyn til modstand fra befolkningen generelt i al-Andalus, tolkes situationen af flere forskere, som om der i al-Andalus ikke har været meget væbnet modstand fra den kristne befolkning.¹⁵⁹

Situationen i forbindelse med Cordobas erobring indikerer endvidere, at den kristne befolkning i al-Andalus har mærket den muslimske erobring forskelligt afhængigt af samfundsposition og afhængigt af, om man har været bosiddende i landområderne eller i byerne. Den kristne visigotiske adel i Cordoba flygtede, mens majoriteten af den kristne befolkning har måttet underkastet sig muslimerne og er blevet i deres hjemegn.

---

¹⁵⁴ Coope s. 2

¹⁵⁵ Hitchcock, s. 11-12

¹⁵⁶ Hitchcock, s. 11-12

¹⁵⁷ Kennedy, s. 255

¹⁵⁸ Wolf, s. 5

¹⁵⁹ Ibid, s. 6

Lignende situationer har sandsynligvis udspillet sig i andre større byer i al-Andalus. Således har det i de første årtier primært været befolkningen i byområderne, der direkte har skullet forholde sig til den muslimske tilstedeværelse, mens befolkningen i landområderne i mindre grad har været i direkte kontakt med muslimerne.

Efter erobringen af den Iberiske Halvø har den kristne befolkning i al-Andalus måtte acceptere muslimernes tilstedeværelse, men overvejende er livet for majoriteten af den kristne befolkning fortsat som før muslimernes erobring på baggrund af, at muslimerne i flere tilfælde overtog den allerede eksisterende organisering af samfundet. De kristne måtte acceptere en ændret status som andenrangsborgere, der dog var tilladt at beholde deres religiøse overbevisning med henvisning til deres status som dhimmier i et muslimsk samfund.

Balancen mellem normative retningslinjer og pragmatiske hensyn

Efter den muslimske erobring havde den kristne befolkning i al-Andalus fået en ændret status i samfundet på trods af, at de kristne i de første århundreder stadig udgjorde majoriteten i befolkningen. Det normgivende materiale, der som nævnt havde sin baggrund i blandt andet koranisk forbillede og normgivende skrifter, var ikke entydigt den bestemmende faktor i forbindelse med muslimernes behandling af de kristne undersåtter. Praktiske forhold knyttet til for eksempel en faktisk politisk eller kulturel situation spillede også ind på muslimernes behandling af de kristne.

Det efterfølgende afsnit vil omhandle de kristnes status i al-Andalus med fokus på, hvorledes muslimernes behandling af de kristne har været afhængig af andre forhold end blot de formative, og at muslimerne i deres regeringsmetoder måtte tage hensyn til den store kristne befolkning.

Aftaler mellem muslimer og kristne

I forbindelse med bevarelse af kristen status spiller både det juridiske og det praktiske aspekt ind, og i flere tilfælde har de to elementer indflydelse på hinanden, som det vil fremgå af dette kapitel. Et karakteristisk træk for forholdet mellem muslimerne og de kristne generelt i den islamiske verden var indgåelsen af aftaler eller kontrakter mellem parterne.¹⁶⁰

Baggrunden for aftaler, der blev indgået mellem de muslimske ledere og de kristne undersåtter, kan findes i Koranen i sura 9:29:

”Kæmp mod dem fra Skriftens folk, som ikke tror på Allah og ej heller på den yderste dag, og som ikke holder det for forbudt, som Allah og Hans Sendebud har forbudt, og som ikke følger sandhedens religion, indtil de betaler tribut med (egen) hånd og underkaster sig (øvrigheden)”¹⁶¹

Konteksten for versene er jihad, og teksten giver et indblik i, at muslimerne tolererede de kristne, men at de skulle betale jizya med baggrund i deres religiøse tilhørsforhold. Som en monoteistisk religion kunne muslimerne ikke acceptere polyteister, folk der ikke troede på Gud, eller som ikke havde en eskatologisk tidshorisont. Både kristendommen og jødedommen var som monoteistiske

---

¹⁶⁰ Epalza, s. 152-153

¹⁶¹ Madsen, s. 241

religioner underlagt beskyttelse i det muslimske samfund, men fra muslimernes side blev jøder og kristne anset som fejlinformerede, der ikke ville erkende, at Muhammed var den sidste profet.

Denne fejl ved jøderne og de kristne var årsag til, at de skulle betale jizya som en ekstra skat for at kunne få beskyttelse i den islamiske stat.¹⁶²

Eulogius giver informationer, der indikerer, at de kristne i al-Andalus skulle betale jizya. Eulogius nævner ikke selve den arabiske term, men han beskriver, hvorledes de kristne klager over en hård tribut, der skulle betales hver måned.¹⁶³

Umars pagt er også et eksempel på, at kontrakter var et anvendt værktøj til sameksistens.

Som der allerede er blevet gjort rede for i forrige kapitel, kan `Umars pagt også ses som værende med til at definere det normative juridiske aspekt i kraft af de allerede beskrevne restriktioner for de kristne i samfundet i al-Andalus. Der er dog, som det videre vil fremgå, ikke noget konkret fra al-Andalus, der tyder på, at sådanne restriktioner eller påbud konsekvent har været håndhævet der. Endvidere var det ikke alle restriktioner i `Umars pagt, der var karakteristiske for situationen for de kristne i al-Andalus, og nogle af punkterne i kilden blev ikke tilføjet før senere frem mod 1100 tallet. Tilføjelserne skete efterhånden, som forholdet mellem muslimerne og ikke-muslimerne udvikledes.

Den normative karakter, som pagten udviser i sin endelige form, skal sandsynligvis tolkes som et resultat af netop den udvikling, der fandt sted mellem kristne og muslimer, hvor forskellige episoder kunne have betydning for en muslimsk herskers ønske om yderligere restriktioner eller lempelser over for de kristne. Diskussionen af motiverne herfor vil blive taget op i kapitlet ”Emirernes lempelighed med restriktioner” senere.

Disse forbehold til trods, så har der formodentlig været kendskab til om ikke `Umars pagt så et eller andet dokument eller en aftale af lignende karakter, der i et vist omfang har været kendt blandt de muslimske herskere.

Da forskrifter som `Umars pagt kom til at danne normen for muslimernes behandling af de kristne undersætter generelt i den muslimske verden, er det sandsynligt, at de muslimske herskere på den baggrund har dannet et normativt udgangspunkt for ikke-muslimske befolkningsgrupper.

---

¹⁶² Wolf, s.7

¹⁶³ Wolf, s.12

Selvom der altså ikke er direkte henvisninger til 'Umars pagt i kildematerialet fra al-Andalus, bidrager en del af kildens normgivende karakter til informationer om de kristnes forhold i al-Andalus. Sammen med de senere skildringer i Ibn Abdun kilden nævnt ovenfor, tegner Umars pagt altså et billede af de normative retningslinjer for muslimernes behandling af den kristne befolkning i al-Andalus.

I begyndelsen af det 8. århundrede, da islams regime var etableret i al-Andalus, blev pagtindgælder mellem muslimer og ikke-muslimer normen.¹⁶⁴ Indgåelse af kontrakter og aftaler er et karakteristika for, hvorledes muslimerne behandlede de kristne undersåtter og forhandlede med de kristne autoriteter.

Forhandlinger mellem muslimer og kristne autoriteter og indgåelse af kontrakter og pagter har fungeret som en forhandlingsmetode, og denne forhandlingsmetode har formodentlig været den gængse.

Allerede ved Cordobas erobring i 711 vides det, at muslimerne indgik aftaler med den tilbageværende kristne befolkning i Cordoba. Selv om ingen af disse oprindelige pagter fra Cordoba er bevaret, er det muligt at få et indblik i omstændighederne omkring indgåelsen af sådanne aftaler fra den arabiske historiker ar-Razi. Ar-Razi beskrev, hvorledes muslimerne, der først kom til Cordoba, lavede aftaler med de kristne om deling af Sankt Vincent kirken i Cordoba, da muslimerne havde brug for et sted til tilbedelse. Fra denne aftale vides det, at muslimerne og de kristne delte kirken mellem sig.¹⁶⁵

Senere under 'Abd al-Rahman I's regeringsperiode (r.756-788) var der ligeledes forhandlinger med de kristne i Cordoba om Sankt Vincent kirken. Det berettes, at de kristne gav afkald på kirken, så muslimerne kunne anvende kirkens beliggenhed til at opføre en moske til den voksende muslimske befolkning. Mod at opgive kirken fik de kristne en stor sum penge, og de fik ligeledes tilladelse til at opbygge en kirke, der var blevet nedbrudt under muslimernes erobring af Cordoba.¹⁶⁶

At de kristne i Cordoba fik lov til at genopbygge en tidligere ødelagt kirke er interessant, hvis det sættes i forhold til et af punkterne i 'Umars pagt, hvor der står, at det er forbudt at reparere eller bygge nye kristne helligdomme. De modstridende oplysninger kan muligvis forklares med, at

---

¹⁶⁴ Epalza, s.152

¹⁶⁵ Wolf, s.6

¹⁶⁶ Wolf, s. 6

muslimerne i al-Andalus ikke var bekendt med det specifikke forbud fra ʿUmars pagt, hvis dette for eksempel er en senere tilføjelse. På den anden side kan der argumenteres for, at de kristne specifikt fik tilladelse til at genopbygge en kirke, hvilket kunne tyde på, at en muslimsk tilladelse var et nødvendigt element for, at genopbygningen måtte realiseres.

Den tidlige aftale om Sankt Vincent kirken var et juridisk grundlag for, at de kristne havde krav på kirken, og det viser, at der har været en praksis med forhandlinger og aftaler. Det understreger, at de kristne har været accepterede af muslimerne, og det er et tydeligt tegn på, at det var dhimmier tilladt at praktisere deres religion.

Kilden Kitab bughyat al-multamis fra 713, der beskriver indholdet af aftalen mellem Theodemir og ʿAbd al-ʿAziz, skildrer et andet eksempel på, hvorledes kristne og muslimer indgik aftaler i forbindelse med magtovertagelse i al-Andalus. Kilden giver således et godt indblik i, hvorledes muslimerne har behandlet de kristne undersåtter rent formativt.

”In the name of God, the Compassionate, the Merciful: a written [agreement] from ʿAbd al-ʿAziz b. Musa b. Nusair to Tudmir b. Ghabdush, that he has entered a peace agreement, and has the covenant and guarantee of God, and of his Prophet (God bless him and grant him salvation!), that he will not introduce [anything new] with respect to him or any of his people, and will not impede or take away his kingship. They [his subjects] will not be killed or taken captive, nor will they be separated from their children and women. They will not be coerced over their religious faith and their churches will not be burnt down, nor will their objects of worship be stripped from his kingdom”¹⁶⁷

Mod at betale tribut fik Theodemir tilladelse til at beholde sin ejendom og sit styre over Murcia i det sydøstlige al-Andalus.¹⁶⁸ Kontrakten mellem Theodemir og ʿAbd al-ʿAziz, der var søn af guvernøren Musa ibn Nusayr, giver et godt indblik i, hvordan højtstående medlemmer af den visigotiske adel kunne bevare en vis position inden for et muslimskstyret område.

Som det fremgår af den arabiske kilde, er et af resultaterne af aftaler indgået mellem ʿAbd al-ʿAziz og greven, blandt andet, at kirker ikke ville blive nedbrændt, og at befolkningen i de byer, der skulle afstås til muslimerne, fik lov til at beholde deres religion.¹⁶⁹ Kontrakten fortæller også, hvor meget og hvilke ting der skulle betales som tribut til ʿAbd al-ʿAziz.

---

¹⁶⁷ Melville&Ubaydli, ”Christians and Moors in Spain” vol.III, s. 11 (1992)

¹⁶⁸ Wolf, s. 8 (1990)

¹⁶⁹ Hitchcock, s. 15

*“and that it is up to him and his people to pay one dinar every year, and four mudd (bushels) of wheat, four mudd of barley, four qist (measures) of thickened grape juice, four qist of vinegar, two qist of honey and two qist of oil. Slaves pay half that.”*¹⁷⁰

Af kontrakten ses, at Theodemir har betalt en vis pris for at bevare sin ejendom, og det er en højere pris, end hans undersåtter skulle betale.

Slaverne, der omtales i kontrakten, menes at være en delkristne befolkningen, der altså ikke har skullet betale nær så meget som et medlem af den visigotiske adel.¹⁷¹

Kildematerialet om aftalen mellem Theodemir og ‘Abd al-’Aziz er et af de elementer, der vidner om, at der har været differentiering blandt den kristne befolkning på trods af, at kristne i muslimske øjne havde den samme underlegne status i forhold til muslimerne. Aftalen mellem de to autoriteter giver i høj grad et indblik i, hvorledes der blev skelnet i forhold til de kristnes interne status i samfundet; Theodemirs kristne undersåtter skulle betale mindre i tribut end den kristne adelsmand.

I forbindelse med muslimernes magtovertagelse i al-Andalus har det altså haft betydning hvilken social stand, man tilhørte. Der var forskel på, om der var tale om kristne, der var del af den visigotiske adel, almindelige kristne undersåtter eller gejstlige i forhold til de ydelser disse respektive grupper skulle bidrage med.

Kontrakten mellem Theodemir og ‘Abd al-’Aziz vidner om, at de kristne undersåtter i Murcia har kunnet fortsætte deres liv på nogenlunde samme måde som under visigoterne dog med den ændring, at de fik dhimmistatus.

Skildringen af Theodemir er et eksempel på, at medlemmer af den visigotiske adel indgik aftaler med de muslimske guvernører om at få lov til at bevare deres høje position i samfundet og blev en del af det muslimske administrationssystem og den nye muslimske elite.¹⁷²

Kontrakten mellem Theodemir og ‘Abd al-’Aziz afspejler et økonomisk aspekt med jizhya, der skulle betales for, at Theodemir fik lov til mod at betale tribut at bevare autoriteten i Murcia. En

---

¹⁷⁰ Melville & Ubaydli, s. 11-12

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Kennedy, s. 257 (II) (1995)

sådan gensidig ”noget for noget” aftale var en effektiv måde at få kristne stormænd til at underkaste sig muslimsk autoritet.¹⁷³

Aftalen mellem Theodemir og ‘Abd al-’Aziz og kontraktens overenskomstmæssige aspekt beskrives også i Krøniken af 754.

“At that time, in the era 782(744), a warlike man by the name of Theodemir died. He had brought no little destruction to the Arabs in various parts of Spain but having maintained this destruction for along time, he ultimately negotiated peace with them ... The Amir Almuminim ((leader of the faithful)) found him to be more prudent than the rest, and treated him with honour. The pact which he had made with Abd al-Aziz a short time before was firmly renewed by him. So he returned to Spain rejoicing and remained secure from then on, so that in no way were these powerful bonds dissolved by succeeding Arab rulers”¹⁷⁴

Beskrivelsen fra Krøniken af 754 fortæller således, hvordan Theodemir, som ellers havde ydet muslimerne modstand, indgik en fredsaftale med muslimerne. Af kilden fremgår det, at der forhandlede om forholdene, hvilket kunne indikere, at begge parter har haft noget på spil, hvorfor en pagtindgåelse var fordelagtig.

Citatet giver i sin ordlyd også udtryk for en vis respekt for Theodemir fra muslimernes side. En respekt, der ikke lader til at være anfægtet af det faktum, at Theodemir var kristen og endda af krønikens forfatter omtales som en ærværdig og god kristen.¹⁷⁵ At Theodemir omtales i rosende vendinger kan hænge sammen med det faktum, at begivenheden her er skildret i Krøniken af 754, og derfor med stor sandsynlighed er skrevet af en kristen, der har haft en interesse i at skildre den kristen stormand i et positivt lys.

Af kildens indhold gives der også et indblik i, at kontrakter blev fornyet og holdt ved lige, så begge pagtens parter var forpligtede over for hinanden, selv om det konkrete citat lægger en større vægt på muslimernes forpligtelse over for Theodemir end omvendt.

Oplysningerne fra Krøniken af 754 om aftalen kunne dog tyde på, at der har været specielle omstændigheder for Theodemirs aftale, og ifølge Hitchcock indikeres det, at Theodemir muligvis i realiteten, ikke har ydet særlig modstand mod araberne, mod at han har fået lov til at bevare sin position.¹⁷⁶ Indikationen i kilden om, at emiren synes godt om Theodemir og derfor behandlede

---

¹⁷³ Wolf, s. 90 (1996)

¹⁷⁴ Wolf s. 149-150 (1990)

¹⁷⁵ Wolf, s. 150, (1990)

¹⁷⁶ Hitchcock, s. 14

ham respektfuldt, kunne måske forklares med, at Theodemir har været villig til at samarbejde, selv om det forklares, at han har givet araberne problemer før indgåelsen af aftalen.

Kontrakten giver et godt indblik i, hvorledes muslimerne kunne havde indgået aftaler med de kristne, og indholdet af denne kontrakt kunne vidne om, at muslimerne var interesserede i samarbejde med de kristne, og derfor ikke var så restriktive over for Theodemir.¹⁷⁷

Modellen med samarbejde ville for muslimernes vedkommende være med til at afhjælpe den faktuelle demografiske situation, som muslimerne befandt sig i i de første årtier i al-Andalus, hvor de som en minoritet har gjort klogt i at anvende diplomati frem for tvang i deres ageren med de visigotiske autoriteter og den kristne befolkning.

Dette motiv afspejles i den arabiske kilde fra 713,¹⁷⁸ der også omhandler aftalen mellem Theodemir og 'Abd al-'Aziz. Tolerancen for den kristne befolkning fremgår af nedenstående citat fra kilden i kraft af, at Theodemir har fået lov til at beholde sin magt over Murcia og dermed kontrollen med de kristne undersåtter.

Citatet fortæller om Theodemirs forpligtelser over for muslimerne, når han har valgt at indgå aftalen.

“[So long as] he acts in good faith and fulfils the conditions that we have imposed upon him. He has agreed [surrender] terms covering seven towns: Uryula (Orihuela), Balantala (Valentilla), Laqant (Alicanta), Mula, Baqasra (Bigastro), Ayyo (Ello) and Lauraqa (Lorca). [He has also agreed] that he will not give refuge to any of our runaway slaves, nor shelter any of our enemies, nor make anyone afraid who is safe with us; that he will not conceal information that he has acquired about [our] enemy”¹⁷⁹

Citatet giver indblik i, hvilke fordele muslimerne opnåede ved at indgå aftalen med den kristne greve. Theodemir måtte blandt andet ikke huse muslimernes fjender og ikke holde nyttige informationer fra muslimerne. Gevinsten for 'Abd al-'Aziz i forbindelse med pagten har været, at det sydøstlige al-Andalus har overgivet sig, og at han har sikret sig tribut fra de omtalte byer. Aftalen om selvautonomi og tilbuddet om beskyttelse af den kristne befolkning har været et incitament for Theodemir for at indgå aftalen, men araberne har også haft interesse i at indgå aftalen af strategiske grunde. Havde det været tilfældet at Theodemir eller en anden visigotisk adelsmand

---

¹⁷⁷ Melville & Ubaydli, s.11

¹⁷⁸ Kilden stammer fra en biografisk håndbog ved navn *Kitab bughyat al-multamis*, opkaldt efter den muslimske forfatter. Melville & Ubaydli, s.10

¹⁷⁹ Melville & Ubaydli, s.10

ikke havde accepteret en aftale og var gået i kamp med de muslimske erobrende tropper, havde der været meget at tabe for muslimerne, og det er sandsynligt, at muslimerne har søgt samarbejde med den oprindelige befolkning af denne årsag. De favorable betingelser de kristne gives af muslimerne understøtter dette.¹⁸⁰

Et senere dokument fra år 759, fortæller, hvordan umayyadernes første emir i al-Andalus, 'Abd al-Rahman b. Mu'awiya indgik en pagt med den kristne befolkning i al-Andalus. Dokumentet står omtalt i en biografi af Ibn al-Khatibs historie om Granada fra det 14. århundrede. Selv om der er problematiske elementer i kilden,¹⁸¹ giver den interessante informationer, da kilden for eksempel omtaler mængden af tribut, som den kristne befolkning skulle betale mod pagtens opretholdelse fra emirens side.

*” In the name of God the Compassionate, the Merciful. [This is] a truce document of the great king 'Abd al-Rahman on behalf on the Patriarchs, monks, notables and Spanis (Andalusian) Christians of Qashtala (Castile?), and those from other regions who adhere to them. A document [granting] security and peace: he has attested in person that this covenant will not be revoked so long as they pay ten thousand ounces (wīqiya) of gold, ten thousand pounds (ratl) of silver, ten thousand of the horses and likewise of mules, one thousand coats of mail, one thousand helmets and likewise of spears, every year for five years.”*¹⁸²

Det primære fokus i denne kilde er på tributten, og det nævnes udførligt, hvilke og hvor store mængder emiren skal have af den kristne befolkning for at holde freden mellem parterne ved lige. Hvis kilden er troværdig, er den med til at understøtte udsagnet om, at pagtindgåelse formodentlig har været den gængse form for forhandlingsmetode.

Det formodede affattelsestidspunkt for kilden er lige efter, at al-Andalus har fået sin første emir og dermed en mere centraliseret magtfaktor i Cordoba. På trods af dette er emiren nødsaget til at være diplomatisk over for den kristne befolkning og tilbyde dem en fredaftale, men prisen for freden er relativt høj set i forhold til den tribut, der i 713 skulle betales fra Theodemir og hans undersåtter, der primært betalte med landbrugsprodukter, mens prisen i dette tilfælde er store mængder ædelmetaller og krigsudstyr. Det er interessant at prisen er så høj, da det ifølge Ubaydli og Melville fremgår, at

---

¹⁸⁰ Melville & Ubaydli, s.11

¹⁸¹ Kilden menes at omtale de kristne i Kastilien, som endnu ikke fandtes i år 759. Melville & Ubaydli, s.22-23

¹⁸² Melville & Ubaydli, s.22-23

emiren knap nok havde formået at opnå kontrol og autoritet over området syd for Toledo. I den forbindelse virker prisen uforholdsmæssigt høj.¹⁸³

En af årsagerne til, at kristne og muslimer har indgået gensidige kontrakter og aftaler, kan findes i, at muslimerne rent formativt havde den juridiske praksis for behandling af ikke-muslimer i deres samfund i form af dhimmalovgivningen.

Det juridiske grundlag har dog ikke været det mest afgørende i forbindelse med muslimernes håndtering af de kristne undersåtter.

Det var en realitet, at de kristne i de første mange årtier udgjorde majoriteten af befolkningen, hvorfor det ville være uklogt af muslimerne at lægge sig for meget ud med den store kristne befolkning.

Wolf skriver, at selvom muslimerne havde til hensigt at tvinge den store kristne befolkning, så ville det ikke kunne lade sig gøre.¹⁸⁴

Det mest gavnlige var en mere lempelig tilgang, og indgåelse af pagter og kontrakter har været en fornuftig strategi til fredelig erobring af et land med en kristen majoritetsbefolkning.

Strategien betød da også, at erobringen af den Iberiske Halvø gik hurtigere, end det ville være tilfældet, hvis muslimerne skulle have haft flere militære sammenstød med befolkningen på halvøen. Ved at indgå favorable aftaler med den kristne befolkning var erobringen ikke så problemfyldt eller ressourcekrævende for muslimerne, og den kristne befolkning var mere villige til at underkaste sig muslimernes herredømme.¹⁸⁵

Det var også en fordel at lade de kristne stormænd fortsætte med at administrere givne landområder, så muslimerne ikke selv skulle bruge ressourcer på at etablere et nyt administrativt system. Ved at tilkende kristne autoriteter selvbestemmelse og en opretholdelse af en status quo-situation ved at tillade anvendelse af visigotiske lovsystemer kunne de muslimske guvernører koncentrere sig om videre erobring samtidig med, at de sikrede sig en årlig tribut fra de selvstyrede områder.

I og med at muslimerne ikke tvangskonverterede de kristne, havde de større gavn af, at de kristne forblev kristne, da de som kristne betalte jizya, der var en god og sikker indtægt for de muslimske

---

¹⁸³ Melville & Ubaydli, s. 22-23

¹⁸⁴ Wolf, s. 90, (1996)

¹⁸⁵ Wolf, s 90 (1996)

emirer.¹⁸⁶ Jizya var således et meget vigtig incitament for muslimerne i forbindelse med pagtindgåelse.¹⁸⁷ Strategien med aftaler kunne således give et bedre økonomisk grundlag til yderligere ekspansion af muslimsk territorium, da muslimerne ikke skulle bruge ressourcer på at bekrige de kristne.

Flere forskere, for eksempel Glick, har anset tolerancen i selvautonomien som et udtryk for en form for etnocentrisme fra muslimernes side.¹⁸⁸ Muslimerne har accepteret den kristne befolkning, som en realitet i samfundet og som en i starten uundværlig organisationsaspekt der kan være med til at holde muslimernes interesser i samfundet i gang. Det er dog vigtigt at fastholde, at det faktum, at den muslimsk befolkning, i hvert fald de første mange årtier efter erobringen og under Umayyaderne, udgjorde en minoritet i samfundet¹⁸⁹ spillede en stor rolle for muslimernes vekselvirkning med de kristne og derfor har det haft afgørende betydning om muslimerne havde et godt samarbejde med den kristne majoritet.

Fra muslimernes side har der altså været en velvillighed til at give de kristne stormænd privilegier, da muslimerne på denne måde kunne opnå den overordnede kontrol med de nye undersåtter, og der opstod derved en form for gensidigt afhængighedsforhold mellem de muslimske og de kristne autoriteter.

Senere i perioden har denne situation sandsynligvis ændret sig, for eksempel i forbindelse med at antallet af kristne faldt på grund af konvertering, og kravene om flere restriktioner fra den muslimske befolkning øgedes under almoraviderne.

Det er tænkeligt, at situationen for de kristne under muslimsk herredømme, der ofte er fremstillet som fredelige og tolerant, til nogen grad kom af, at muslimerne af praktiske grunde valgte at behandle de kristne så skånsomt som muligt med det sigte, at de derved selv var i stand til at opnå de bedste resultater for deres egne erobningsplaner. Realiteten har derfor nok i større grad handlet om omtanke for egen vinding, end det har handlet om en decideret respekt for den erobrede befolkning, da muslimernes økonomiske grundlag kom fra tributter og bytte i forbindelse med togter.¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ Kennedy, s.264, (II), (1995)

¹⁸⁷ Wolf, s. 8, 1988)

¹⁸⁸ Glick, s.174

¹⁸⁹ Hitchcock, s.2, Wolf, s.7 (1988)

¹⁹⁰ Wolf, s.9 (1988)

For de kristne stormænd havde pagtindgåelserne det positive aspekt, at deres selvautonomi til en vis grad var bevaret, og at de stod under muslimernes beskyttelse; den beskyttelse der lå implicit i dhimmalovgivningen. Derfor var pagtindgåelse den gængse fremgangsmåde i al-Andalus, og de kristne autoriteter, der ikke var villige til at underkaste sig og indgå aftaler, fik deres ejendom konfiskeret og mistede således deres tidligere rettigheder.¹⁹¹

Pagterne indgået mellem de muslimske autoriteter og medlemmer af den visigotiske kongefamilie medførte således, at alle de tidligere visigotiske undersåtter blev anset som kristne og fik samme rettigheder som kristne generelt i islam.¹⁹²

De indgåede pagter mellem de muslimske autoriteter og de kristne samfund fungerede som en optagelse i det muslimske samfund, men der var som beskrevet ikke tale om nogen ligestilling mellem pagtens parter, da kristne blev anset som andenrangsbefolkning. De kristne var undersåtter af islam og skulle derfor underkaste sig islamisk lovgivning og derved acceptere deres dhimmistatus i samfundet med de regler, denne status førte med sig.¹⁹³ Overenskomsterne mellem de muslimske autoriteter og de kristne samfunds overhoveder betød dog, at de kristne kunne få anerkendt deres sociale, politiske, juridiske og religiøse status i det muslimske samfund.¹⁹⁴

Aftalerne mellem muslimerne og de kristne autoriteter havde således indflydelse på, at store dele af den kristne befolkning ikke oplevede store ændringer ved muslimernes magtovertag, da deres liv og rettigheder blev sikret og opretholdt via kontrakter.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ Collins, s.160-161

¹⁹² Epalzas. 153

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Wolf, s.92 (1996)

Emirernes lempelighed med restriktioner

Mødet mellem den kristne og arabiske–muslimske kultur har budt på udfordringer, men har også bidraget til et alsidigt samfund.

På trods af at de muslimske traditioner henstillede til at muslimer og dhimmier skulle holdes adskilt, var der i al-Andalus flere eksempler på at muslimer og kristne levede blandt hinanden. Specielt de muslimske emirer har haft interesser i at udvise en vis lempelighed med de restriktioner som dhimmielovgivningen foreskrev.

Segregation og restriktion

De kristnes dhimmistatus har fungeret som en juridisk adskillelse mellem muslimerne og de kristne, og selvom de kristne officielt var accepterede i det muslimske samfund med tilhørende rettigheder, havde de kristne unægteligt en andenrangsposition, der adskilte dem fra den muslimske befolkning.¹⁹⁶

En forklaring på, at de forskellige enklaver ikke menes at have haft megen social interaktion, kan være at dele af muslimerne, primært de lærde jurister, var nervøse for, at der skulle forekomme for meget kulturel tilpasning.¹⁹⁷ Når muslimerne indtog en by i forbindelse med Fordelen ved denne strategi var, at muslimerne med denne fysiske adskillelse var i stand til at beskytte sig mod de kristne og undgå, at muslimerne skulle have for meget social omgang med den kristne befolkning. Denne adskillelse af den muslimske befolkning og den oprindelige befolkning var en slags beskyttelsesmekanisme fra muslimernes side.¹⁹⁸ Hvor muslimerne i øst havde etableret sig uden for de erobrede byer, var det i tilfældet med al-Andalus, at de etablerede sig inde i de erobrede byer. Da Cordoba i 711 blev erobret, besatte den muslimske hærfører paladset, hvilket

---

¹⁹⁶ Goddard, s.67

¹⁹⁷ Wolf, s.8

¹⁹⁸ Wolf, s. 91 (1996) Flere forskere ligger vægt på segregationen mellem den muslimske befolkning og den kristne befolkning. Glick fremføre at årsagen til dette kan skyldes at ikke-muslimer klassificeres som permanent urene, hvorfor det er nødvendigt for muslimen at vaske sig efter kontakt med ikke-muslimer. Klassifikationer af rent og urent kan være betinget af specifikke historiske eller sociale forhold. De autoritative skrifter giver et fælles referencepunkt, men det er forskelligt hvor meget man går op i de forskellige forskrifter, hvor man ligger vægten og hvordan man forstår forskrifterne. Der er ofte store lokale forskelle på hvordan man for eksempel betragter ikke-muslimer som urene. Østergaard, Kate ”Rent og urent” *Gads leksikon om Islam*”.

ifølge Wolf kunne indikere, at muslimerne generelt etablerede sig i byen blandt de kristne indbyggere.¹⁹⁹

Erobringen af Cordoba giver et indblik i, hvorledes byens befolkning har reageret på indtrængerne, og fra Akhbar Majmu'a gives der en skildring af, hvordan erobringen foregik. Som tidligere nævnt forventede byens befolkning en muslimsk invasion, og derfor var størstedelen af de kristne adelige flygtet, mens den resterende kristne befolkning var blevet tilbage.

Mughith ar-Rumi, som havde kommandoen over den lille gruppe indtrængende muslimer, var fra en hyrde blevet informeret om situationen i byen, og muslimerne blev også gjort opmærksomme på et hul i bymuren, hvor de usete kunne komme ind i byen og åbne byporten.²⁰⁰ Selv om der i tilfældet med Cordobas erobring var tale om, at den visigotiske adel flygtede, så vidner andre kilder, som tidlige beskrevet, mere om, at muslimerne og de visigotiske stormænd indgik overgivelsesaftaler i forbindelse med erobringen, og at dette netop blev en primær forhandlingsmetode mellem muslimerne og de kristne undersætter.²⁰¹

Selvom muslimerne før erobringen af den Iberiske Halvø havde disse foranstaltninger, der holdt dem fysisk adskilt fra den ikke-muslimske befolkning, blev disse altså ikke anvendt i al-Andalus. I stedet for den fysiske adskillelse anvendtes dhimmalovgivning som et juridisk værktøj til at sikre sondringen mellem muslimer og ikke-muslimer. Endvidere var den juridiske adskillelse i højere grad blevet den mest anvendte generelt i den muslimske verden.²⁰²

Konkret vides det fra al-Andalus, at de muslimske herskere har været nervøse med hensyn til den store befolkningsgruppe, som berberne udgjorde. Berberne havde ikke været muslimer i lang tid før erobringen af al-Andalus, og herskerne var bange for, at berberne ville blive tiltrukket af kristendommen, da der var flere fællestræk i de kristnes og berbernes livsstil, for eksempel den udbredte agrare livsstil.²⁰³ Nervøsiteten kunne også formodes at bunde i, at de muslimske soldater fandt sig godt til rette og havde interesse i at etablere sig fast i samfundet, efter at muslimerne havde slået sig ned i byerne blandt de kristne.²⁰⁴ Denne usikkerhed med den berbiske befolkningsgruppe

---

¹⁹⁹ Wolf, s. 9 (1988)

²⁰⁰ Wolf, s.5-6 (1988)

²⁰¹ Epalza, s.152

²⁰² Wolf s. 91 (1996)

²⁰³ Wolf s. 91 (1996)

²⁰⁴ Coope, s. 2

kan have været medvirkende til indførelsen af restriktioner omkring de kristnes hellige steder og begrænsninger for udøvelsen af kristendommen i det offentlige i årene omkring erobringen.²⁰⁵

Det var ikke muligt at opretholde segregation i samfundet mellem kristne og muslimer, og der er som nævnt ikke noget, der tyder på, at der var gjort tiltag for at sikre fysisk segregation fra starten i al-Andalus.²⁰⁶ En forklaring på at segregation ikke var muligt kan findes i at muslimerne i kraft af deres antal ikke var i stand til at gennemføre konkrete restriktioner i tiden efter erobringen.²⁰⁷

En række informationer støtter, at muslimernes og de kristnes forhold i realiteten ikke var så anstrengt, som det kunne tyde på ud fra restriktionerne forbundet med dhimmistatussen. En anonym kildes indhold tyder på, at den store kristne befolkning generelt ikke har gjort stor modstand mod muslimerne. Andre kilder informerer heller ikke meget om modstand på den Iberiske Halvø, hvorfor det formodes, at den kristne befolkning overordnet ikke har sat sig op imod arabernes invasion.²⁰⁸

Den juridiske adskillelse, i form af dhimmelovgivning, mellem muslimer og kristne var anvendt, men også denne juridiske adskillelse blev håndteret mere eller mindre lemfældigt som følge af samfundssituationen. At de muslimske soldater hurtigt fandt sig til rette i al-Andalus og havde interesse i at etablere sig permanent i stedet for at fortsætte deres militærtjeneste har givetvis også bidraget til at muslimer og kristne har eksisteret sammen.²⁰⁹

Forholdet mellem dhimmibefolkningen og emirerne

Wolf fremfører, at kildemateriale fra det 9. århundrede af både kristen og arabiske oprindelse, bidrager til viden om forholdet mellem den kristne befolkning og emirerne. Ved at sammenholde både latinsk og arabisk materiale, er det muligt at belyse, hvorledes de kristnes situation har været.²¹⁰ De arabiske kilder fra det 9. århundrede understøtter ifølge Wolf, at der i Cordoba har været juridiske restriktioner og regler for dhimmibefolkningen i form af dhimmelovgivningen. Disse restriktioner har lighed med de gængse regler for dhimmibefolkningen, som man kunne få et indblik i gennem indholdet i Umars pagt, men det menes ikke, at restriktionerne for

---

²⁰⁵ Bat Ye'Or s. 59

²⁰⁶ Coope, s. 2

²⁰⁷ Bat Ye'Or, s. 60

²⁰⁸ Wolf, s. 6 (1988)

²⁰⁹ Coppe, s.2,

²¹⁰ Wolf, s.19 (1988)

dhimmibefolkningen er blevet strengt håndhævet under umayyaderne.²¹¹ De kristne undersåtters situation har i høj grad været præget af emirens interesser, hvilket understreges af flere emirers velvillighed til indgåelse af aftaler.

Et yderligere afgørende aspekt har været, om det har været en periode, hvor der har været fred, eller om perioden har været præget af strid. I den forbindelse kan der henvises til hændelserne ved Alfonso I's angreb på muslimsk territorium, der afstedkom deportation af kristne, som reaktion fra almoraviderne. Stabile og fredelige perioder har betydet, at de muslimske herskere har givet større friheder og tilladelser til den kristne befolkning, og derfor har der i sådanne perioder været byggeri af kirker samt en del kristne ansat i offentlige stillinger i samfundet.²¹²

Yderligere tegn på, at de muslimske herskere under umayyaderne har været lempelige med overholdelse af dhimmalovgivningen, kan ses ved, at der i flere tilfælde fra de muslimske herskeres side har været set igennem fingrene med kristendommens tilstedeværelse i det offentlige rum. Det vides, at kirkeklokkerne har ringet i Cordoba, og at kristne begravelsesoptog har fundet sted også gennem de muslimske kvarterer.

Kilder fra Eulogius vidner til gengæld om, at gejstlige blev udsat for chikane fra dele af den muslimske befolkning i byen; præster blev i flere tilfælde udsat for diskriminerende skældsraab og fik kastet sten og ekskrementer efter sig i de muslimske kvarterer.²¹³ I dette tilfælde er det interessant, at diskriminationen af præsterne kom fra den muslimske befolkning og ikke fra den muslimske regering

Wolf fremfører, at reaktionen fra den muslimske befolkning kan hænge sammen med, at den muslimske regering var relativt overbærende i forhold til dhimmibefolkningens restriktioner, og at dele af den muslimske befolkning var oprørte over dette, da der tidligere muligvis havde været deciderede forbud mod kristendommens offentlige udtryk.²¹⁴

Konklusionen på at dele af den muslimske befolkning har reageret på kristen religionsudøvelse menes således at hænge sammen med, at visse muslimske guvernører eller emirer tidligere har håndhævet dhimmalovgivningen mere stringent, men at officiel indgriben ved sådanne handlinger ikke længere fandt sted.²¹⁵

---

²¹¹ Wolf, s. 19 (1988)

²¹² Wolf, s.20 (1988)

²¹³ Ibid., s.12 (1988)

²¹⁴ Ibid. (1988)

²¹⁵ Ibid., s.20, (1988)

De muslimske herskere i Cordoba har i forbindelse med kirkebyggeri også udvist en mindre rigid holdning end den, der fremgår af ʿUmars pagt. De kristne har fået tilladelse til at genopbygge deres kirker, efter de øjensynlig skulle have været revet ned efter erobringen ifølge Ar-Razi.²¹⁶

Det muslimske Cordoba har i det 9. århundrede altså været en by, der både har haft en moske og adskillige kirker. Kristendommen har været tydeligt til stede, og de, der menes at have opponeret mod dette, var medlemmer af den almene muslimske befolkning.

Fra officiel muslimsk side har der ikke været markant opposition mod den kristne befolkning, men de muslimske herskere har som nævnt også været afhængige af en tolerant indgangsvinkel til den store kristne befolkning, da de muslimske herskere var interesseret i jizya fra denne store gruppe undersåtter.

Dhimmiernes kompetencer

Et af de tidspunkter, hvor det tydeligt træder frem at de kristnes situation har været afhængig af den kulturelle og historiske kontekst, er i forbindelse med muslimernes brug af kristnes kompetencer.

Det var naturligt med henblik på den demografiske fordeling af muslimer og kristne i al-Andalus, at de muslimske guvernører i årtierne efter erobringen benyttede sig af det eksisterende bureaukratiske system fra visigotisk tid og tillod selvautonomi til de kristne samfund.²¹⁷

Årsagen til, at de kristne accepteredes og indgik som en integreret del af samfundsorganisationen, forklares netop med, at araberne var en minoritet i samfundet i forhold til den kristne befolkning.

Muslimerne var nødsaget til at komme overens med den store kristne befolkningsgruppe for at kunne bevare kontrollen.

Al-Andalus udviklede sig, og fra midten af det 8. århundrede fik den arabiske elite etableret et mere eller mindre centraliseret styre med emirerne i Cordoba, og en stigende konvertering til islam fandt sted. I den forbindelse kunne det tænkes, at muslimer ville sidde på de vigtige embeder i samfundet og ikke lade medlemmer af dhimmibefolkningen få indflydelse. Det har ikke desto mindre været tilfældet, og flere emirer benyttede sig af kristnes kompetencer og fortsatte med at have medlemmer af dhimmibefolkningen ansat ved hoffet. Op til det 10. århundrede menes der ikke at have været krav om, at folk med dhimmistatus ved hoffet skulle konvertere til islam.²¹⁸

---

²¹⁶ Ibid., s.13, (1988)

²¹⁷ Coope, s.2

²¹⁸ Hitchcock, s. 4

Der var fra de muslimske herskeres side fordele ved at lade kristne bestride visse stillinger. Fra emirernes side var det en fordelagtigt at ansætte kristne i stedet for andre muslimer. Dette forhold hang sammen med, at arabernes og muslimernes stammesystem²¹⁹ kunne komplicere forholdene. En kristen stod uden for dette system og var derfor ofte anset som en loyal ansat, men samtidig også en ansat det var lettere at afskedige, hvis der skulle opstå uoverensstemmelser. Dette betød, at muslimer kunne blive underordnet kristne, hvilket der blandt visse muslimer var utilfredshed med, men flere emirer valgte at benytte sig af loyale kristne.²²⁰

De muslimske herskere har set de politiske fordele ved et godt samarbejde med dhimmisamfundenes overhoveder, hvormed emirerne kunne have kontrol over den store kristne befolkning. Det menes at have været almindeligt at gejstlige betalte for deres bispeembede, hvilket afstedkom beskyldninger om simoni fra andre gejstlige, der ikke samarbejdede med de muslimske autoriteter. Biskoppen i Cordoba, Saul, var netop anklaget for simoni af Alvarus i 850'erne, hvor Saul anklagedes for at have brugt kirkens midler til at betale ansatte ved hoffet for at få Cordobas bispedømme.²²¹

De biskopper, der var villige til at indordne sig under emiren, kunne bevare en god position i samfundet, da de fungerede som overhoveder for de kristne samfund. Samtidig kunne biskopperne opnå medindflydelse på bestemmelserne omkring den kristne befolkning, og det er sandsynligt, at biskopperne har kunnet rådgive de muslimske herskere, da de har fungeret mæglende mellem emiren og de kristne samfund.²²²

Det muslimske samfund var netop organiseret på en sådan måde, at de religiøse samfund havde stor vigtighed for emiren; det var gennem de religiøse samfunds ledere, at emiren kunne have kontrollen over dhimmisamfundene. Af denne årsag var det vigtigt for emiren at have kontrol med biskopperne og sørge for, at de var villige til samarbejde og havde nogen repræsenteret ved kirkerådene der var loyale over for emiren og hans interesser.²²³

En yderligere fordel for emiren ved at have betydningsfulde biskopper ved hoffet var den signalværdi, det sendte til den kristne befolkning, at deres egne overhoveder var nært knyttede til

---

²¹⁹ Den dominerende tankegang ved stammesystemet har været den store vægt der er blevet lagt på slægtskab og forfædre. Det var et element Muhammed gjorde op med da han rejste fra Mekka til Medina, men fokus på slægtskab og afstamning havde stadig betydning efter Muhammeds død. Larsen, s. 268, Gads Leksikon om Islam, "Stamme" (2008)

²²⁰ Wolf, s. 11 (1988)

²²¹ Coope, s.61-62

²²² Tolan, s. 84

²²³ Coope, s. 66

emirens hof.²²⁴ I den forbindelse kan der argumenteres for, at netop signalværdien ved, at det muslimske hof havde biskopper i inderkredsen også fungerede ud over al-Andalus' egne grænser, for eksempel når der kom udenlandsk besøg til hoffet i Cordoba. Fra det 10. århundrede er der stadig beviser på at kristne biskopper har samarbejdet med den muslimske kalif i Cordoba, 'Abd al-Rahman III. En kilde der vidner om dette, er *Vita Johannis abbatis Gorziensis*. Munken John af Gorze rejste til Cordoba, som udsending fra Otto I. John af Gorze beskriver hvorledes de kristne ved det muslimske hof er alt for diplomatiske. Johns ærinde var at aflevere et polemisk brev til kaliffen. De kristne ved hoffet, ville forhindre at 'Abd al-Rahman III så brevet, for at undgå konfrontation med muslimerne, da brevet indhold, ifølge Cordobas biskop, John af Cordoba kunne resultere i konsekvenser for hele den kristne befolkning i Cordoba. John af Gorze havde håbet selv at blive martyr i Cordoba, så hans fremstilling af de mange diplomatiske kristne omkring det Cordobanske hof, var præget af misbilligelse. Han mente at disse kristne ikke var religiøse nok og at de kristne i Cordoba tilpassede sig muslimske skikke.²²⁵

Dette vidner om at der stadig i det 10. århundrede var et tæt samarbejde mellem kristne og muslimske autoriteter. Selv om de muslimske herskere juridisk kunne nægte dhimmier en høj samfundsposition, har fordelene ved samarbejde formodentligt været større end ulemperne.

Vender vi tilbage til starten af det 9. århundrede, er der beviser på, at det ikke kun var gejstlige, der samarbejdede med emiren. Al-Hakam I's skatteopkræver og hærfører for en slavehær var en kristen greve, Rabi der stod for at slå oprørene ned i forbindelse med urolighederne i en af Cordobas forstæder.

Årsagerne til urolighederne menes ifølge arabiske krøniker at have været en generel utilfredshed blandt Cordobas befolkning blandt andet foranlediget af en hård beskatning af befolkningen. Endvidere menes den muslimske befolkning at være vrede over grev Rabi som skatteopkræver og utilfredse med, at Al-Hakam havde ansat denne kristne mand. Emirens reaktion i forbindelse med oprørene, som blev slået brutalt ned, var at han ikke ville afskedige Rabi, da han ville vise befolkningen, at han ikke lod sig skræmme.²²⁶

Al-Hakams efterfølger, 'Abd al-Rahman II valgte dog at korsfæste grev Rabi, da han selv kom til magten, for at genetablere et godt forhold mellem befolkningen i Cordoba og emiren.²²⁷

---

²²⁴ Tolan, s.84

²²⁵ Coope, s. 67, (1995)

²²⁶ Forfatter?, s.5 Encyklopaedia of Islam

²²⁷ Ibid

Det er interessant, at de muslimske emirer har været åbne overfor at lade kristne bestride vigtige stillinger i samfundet, når der i flere tilfælde har været utilfredshed med dette, blandt dele af den muslimske befolkning og muslimske retslærde.

En forklaring på dette kan findes i, at indstillingen hos det muslimske hof, i hvert fald under umayyaderne, har været præget af en større tolerance og lyst til assimilering. Stabiliteten i al-Andalus i det 9. århundrede betød, at umayyadeemirerne kunne fokusere på en kulturel udvikling. Emirerne blev optaget af for eksempel mode, filosofi, litteratur, musik og astrologi.²²⁸ Derfor var livet ved hoffet ofte alsidigt og tiltrak mange forskellige mennesker med forskellige etniske og religiøse baggrunde.

I forhold til det øvrige muslimske samfund kom det muslimske hof til at udgøre det sted, hvor der var meget kontakt mellem muslimer og dhimmier, og hvor der ikke blev skelnet til religiøse forskelligheder, da alle havde en fælles interesse i det kulturelle aspekt, som livet ved hoffet kunne tilbyde.

Kildematerialet, der informerer om restriktionerne og reglerne for de kristne undersåtter i al-Andalus, vidner om tilstedeværelsen af dhimmelovgivningen, og at flere af reglerne også er blevet overholdt på visse tidspunkter. En betydelig faktor for de kristnes situation var emirerne og deres ønsker om restriktioner for de kristne undersåtter. Praktiske omstændigheder og en vekslende politisk og økonomisk situation havde betydelig indflydelse på emirens behandling af de kristne undersåtter.

Generelt tegnes der et billede af, at der for emirerne var langt flere positive aspekter ved en mindre restriktiv overholdelse af den juridiske dhimmelovgivning, da fordelene ved dhimmisamfundenes selvautonomi og loyale dhimmiledere, gejstlige eller adelige nært knyttet til det muslimske hof, var større end en konkret udelukkelse af dhimmierne fra samfundsorganisationen. Håndhævelse af lovene afhang således af emiren, og sjældent var der interesse i at sørge for, at dhimmelovgivningen blev overholdt fuldt og helt.²²⁹ Selv om der var restriktioner og juridiske regler, hvad angik de kristnes samfunds aktiviteter, menes det ikke, at de kristnes situation blev betragteligt dårligere. Forhold der nødvendiggjorde fysiske integration og samarbejde betød mere end overholdelse af love, der skulle forhindre fysisk integration mellem kristne og muslimer.²³⁰

---

²²⁸ Coope, s.4

²²⁹ Wolf, s.11 (1988)

²³⁰ Wolf, s.10 (1988)

Arabisering af samfundet

Al-Andalus blev under muslimsk herredømme udsat for påvirkninger fra det islamiske samfund, og dele af den kristne befolkning har været betaget af den arabiske kultur og har taget flere af disse elementer til sig. De kulturelle forskelle mellem den kristne europæiske kultur og den arabiske muslimske kultur er med tiden blev mindre, og der er blevet en større homogenitet i samfundet mellem de forskellige etniske grupper, og assimileringen mellem muslimerne og den oprindelige befolkning voksede i forbindelse med det 10. århundredes arabisering.

Arabisering af samfundet påvirkede den kristne befolkning og kan tolkes som en måde, hvorpå det muslimske samfund og de muslimske herskere direkte og indirekte havde indflydelse på de kristnes situation.

Stigende arabisering og assimilering

Arabisering og assimilering er to forskellige begreber, som har forbindelse til hinanden, hvad angår de kristnes situation i al-Andalus. Arabiseringen af samfundet kom til at stå i kontrast til den kristne kultur, og selvom det ikke lader til at have været et stort problem for majoriteten af de moderate kristne i befolkningen, har arabisering og assimilering skabt større kontraster til de radikale kristne. Når der i dette projekt tales om arabisering, skal det forstås som et fænomen, der primært fandt sted i bysamfundene i al-Andalus under muslimsk herredømme med hensyn til den arabiske kultur, og herunder specielt hofkulturens påvirkning.

Arabiseringen fandt sted i forbindelse med, at den politiske og økonomiske situation blev mere stabil under umayyaderne. I det første århundrede under muslimsk herredømme i al-Andalus havde der været mindre fokus på kultur og religion, da muslimerne på det tidspunkt brugte deres ressourcer til at erobre og etablere sig, hvorfor deres fokus primært var militært orienteret.²³¹

Det øgede fokus på arabisk kultur betød, at al-Andalus i høj grad blev påvirket fra for eksempel Bagdad og Damaskus, specielt under 'Abd al-Rahman II, da han havde et ønske om at ligne 'Abbaside-hoffet, hvor der var en stor kulturel rigdom med musik og litteratur.²³²

Arabiseringen i de store byer, som eksempelvis Cordoba, påvirkede de kristne samfund. Den stigende arabisering i samfundet kunne som beskrevet have en indflydelse på, at kristne valgt at

---

²³¹ Tolan, s.85

²³² Tolan, s.85

konvertere til islam. Det kulturelle liv omkring hoffet appellerede til mange kristne, og en kilde fra Alvarus informerer om, hvordan kristne var optaget af den arabiske kultur.

*” The Christians love to read the poems and romances of the Arabs; they study the Arab theologians and philosophers, not to refute them but to form a correct and elegant Arabic. Where is the layman who reads the Latin commentaries on the Holy Scriptures, or who study the Gospel...they despise the Latin literature as unworthy of attention.”*²³³

Selv om Alvarus repræsenterer de radikale kristne i Cordoba og derfor er meget negativ i sin holdning til den arabiske kultur, gives en klar fornemmelse af, hvordan den arabiske kultur har kunnet tiltale kristne og tilmed har givet dem en mulighed for lærdom og for at kunne klare sig i det arabisk-muslimske samfund.

Den arabiske kultur havde stor indflydelse på byerne i al-Andalus, og den kulturelle påvirkning menes at strække sig til det 13. århundrede.²³⁴

Ifølge Coope har situationen i al-Andalus således været, at den latinske kristne kultur er kommet meget i baggrunden i forhold til arabisk-muslimsk kultur, hvor det i høj grad har været den kristne kultur og de kristne samfund, der har tilpasset sig det muslimske samfund, end det har været tilfældet, at den latinske kristne kultur har påvirket den arabisk-muslimske.²³⁵

Ofte kunne det være en fordel for kristne at tilpasse sig den arabiske kultur, da det kunne have både økonomisk betydning og også samfundsmæssig betydning.²³⁶ I og med, at de kristne i kraft af deres dhimmistatus havde en andenrangsposition i samfundet, menes det, at det ikke var unormalt, at kristne offentligt optrådte som muslimer ved at gå i samme tøj og følge muslimske skikke.

Selv om der var flere kristne, der konverterede til islam i slutningen af det 8. århundrede, var dette ikke altid ensbetydende med, at disse kristne fravalgte kristendommen. Der har i højere grad været tale om, at de har haft en interesse i at indgå i det dominerende muslimske samfund, så de ikke længere juridisk blev anset som andenrangsborgere og ikke fornærmede de muslimske herskere.²³⁷

---

²³³ Tolan, s.86

²³⁴ Tolan, s.86

²³⁵ Coope, s. 3

²³⁶ Coope, s.3

²³⁷ Wolf s. 93-94 (1996)

Et konkret eksempel, der støtter antagelsen om, at kristne har tilpasset sig det muslimske samfund og ikke har været interesseret i at gøre opmærksom på deres dhimmistatus, findes fra Cordoba i 851.

Eulogius og Alvarus skriver om en kristen købmand, ved navn John, der blev anklaget af muslimske købmænd, for at sværge ved Profeten Muhammed og give sig ud for at tro på islam, hvilket fra muslimernes side blev anset for en nedsættende handling. Episoden resulterede i skænderi og anklager, og John skulle ifølge Eulogius og Alvarus have udtalt, at han fordømte alle dem, der sværgede ved Profetens navn, hvormed han fornærmede muslimerne. John kom for en *qadi* og blev fængslet.²³⁸

Kulturel assimilering var evident hos hoffet i Cordoba, og de kristne, der arbejdede ved hoffet, var ofte nødsaget til at tilpasse sig muslimske skikke. I den forbindelse skal det nævnes, at den politiske kontekst og emirens bestemmelser som tidligere nævnt havde megen indflydelse, og at restriktionerne for dhimmierne blandt hoffets ansatte ikke entydigt var rigide og strenge.

Umayyaderne var i forhold til almoraviderne mindre restriktive over for de kristne, så den politiske og historiske udvikling har ændret situationen. Blandt umayyaderne menes det, at der ikke før det 10. århundrede var krav om, at dhimmier skulle konvertere for at arbejde ved hoffet.²³⁹

Det er sandsynligt, at det i langt højere grad har været ydre omstændigheder, der har været afgørende for om kristne konverterede eller ej, og for de kristne, der har været ansat ved hoffet, menes den primære årsag til konvertering at være for egen vindings skyld. Individets position i samfundet var netop betinget af, om man tilhørte den øverste samfundsgruppe, muslimerne eller om man var andenrangsborger. Om man var muslim eller kristen spillede en rolle for individets status både juridisk, ægteskabsmæssig og økonomisk, og konvertering fra det ene til et andet ændrede således mere end blot indre betingelser.²⁴⁰

I den forbindelse skal man være opmærksom på, at konvertering blandt de kristne sjældent var baseret på et indre religiøst ønske. I dette tilfælde er Bulliets konverteringsteori passende, da teorien netop konkluderede, at konvertering i det 9. århundrede blev foretaget af de kristne, der havde et tæt samarbejde med de muslimske administrative centre og var interesserede i at bevare deres position i samfundet af forskellige årsager, hvorfor konvertering ikke altid har været en let beslutning, men mere en beslutning betinget af ydre omstændigheder.

---

²³⁸ Coope, s. 18-19

²³⁹ Hitchcock, s.4

²⁴⁰ Coope, s. 81

Det krævedes ved hoffet, som ved andre steder i det muslimske samfund, at islam ikke blev krænket. Kristne skulle af denne årsag ofte indordne sig under islams renhedsforskrifter, hvilket betød overholdelse af forskrifter for fødevarer, og at de kristne ofte skulle omskæres.²⁴¹

Kilder fra det 9. århundredes Cordoba vidner om, at flere kristne har accepteret en vis grad af assimilering til islam, da de ikke har villet skille sig ud med deres dhimmistatus og dermed risikere at miste deres arbejde eller anseelse.²⁴²

I forbindelse med martyrepisoderne i Cordoba i 850'erne, som vil blive beskrevet nærmere i det følgende kapitel, måtte kristne ved hoffet tilpasse sig de muslimske skikke i højere grad end tidligere, hvis de ville bevare deres job. Pres fra den muslimske regering over for de kristne betød i det tilfælde, at kristne ved hoffet var nødsaget til at konvertere, hvis de ville beholde deres ansættelse.²⁴³

Arabisering og assimilering var indirekte en måde, hvorpå muslimerne og de muslimske herskere havde indflydelse på de kristnes situation. I takt med at den arabiske kultur kom til at gennemsyre bykulturen i al-Andalus, kan man ikke fortænke majoriteten af den kristne befolkning for at blive betaget af de nye kulturelle tiltag. Endvidere er det forståeligt, at kristne har haft interesse i at tilpasse sig den muslimske kultur og det muslimske samfund af økonomiske og statusmæssige årsager.

---

²⁴¹ Coope, s.82

²⁴² Coope, s. 82

²⁴³ Coope, s.33

Polarisering i samfundet

Som allerede antydtes opstod der, i hvert fald i de store byer, en tæt kontakt og høj grad af sameksistens mellem muslimer og dhimmier. Denne høje grad af interaktion mellem parterne kunne give anledning til konflikt, som det specielt var tilfældet i Cordoba i midten af det 9. århundrede.²⁴⁴ Sådanne konflikter endte i nogle tilfælde med at betyde at de muslimske herskere fik en mere restriktiv holdning overfor de kristne.

Martyrbevægelsen omfatter 48 kristne, der blev henrettet i Cordoba af de muslimske myndigheder mellem år 850 til 859. Årsagen til henrettelserne var, at disse kristne offentligt havde fornærmet Profeten Muhammed eller på anden måde havde talt nedsættende om islam, eller havde været frafaldne muslimer.²⁴⁵ Disse former for fornærmelser kunne de muslimske myndigheder ikke se gennem fingre med, og det var anklagepunkter, som blev taget alvorligt i det muslimske samfund.²⁴⁶

Coope fremfører, at martyrhandlingerne fandt sted som følge af uprovokerede hændelser, og den første martyr i den forbindelse var Isak, der blev henrettet i juni år 851. Isaks situation er interessant, da han netop, inden han valgte at leve som munk i klosteret Tabanos uden for Cordoba, havde været ansat i en højtstående post ved emiren. Isaks blasfemiske udbrud skete, da Isak en dag opsøgte en *qadi* ved 'Abd al-Rahman II's hof og bad ham om at fortælle om islam og lod, som om han ville konvertere, hvorpå Isak begyndte at udtale sig blasfemisk og sagde, at Muhammed var i helvede for at have vildledt muslimerne.²⁴⁷

Et andet tilfælde, som fandt sted året i 850, var henrettelsen af præsten Perfectus ved St. Acisclus i Cordoba. Perfectus blev ifølge Eulogius opsøgt af en gruppe muslimer og blev bedt om at fortælle, hvad han mente om Profeten Muhammed og Jesus. Perfectus udtalte sig gerne om Jesus, men ville ikke udtale sig om Muhammed, før muslimerne lovede ham venskab.

Da muslimerne havde lovet ham venskab, begyndte Perfectus at udtale sig meget kritisk om Muhammed og sagde, at han var en falsk profet, der udbredte falske doktriner og førte sine tilhængere til fortabelse. Han beskyldte Muhammed for at være forført af djævelen og sagde, at

---

²⁴⁴ Coope, s.33

²⁴⁵ Coope, s. IX

²⁴⁶ Wolf, s. 12 (1988)

²⁴⁷ Wolf, s.23, (1988)

islam dikterede modbydeligheder og seksuelt begær ved at henvise til, hvorledes Muhammed skulle have være utro med en af sine fællers koner.²⁴⁸

Interessant i forbindelse med disse to martyrepisoder er aspekterne, der adskiller de to. Isak opsøgte selv den muslimske *qadi*, og det fremgår af hans optræden, at han var meget bevidst om konsekvenserne af sine handlinger, da Isak ifølge Eulogius skulle have udtalt, at han var klar til at dø for sin tale.²⁴⁹ Perfectus virker derimod til at have mere tilbageholdende med at udtale sig om Muhammed, hvorfor han bad muslimerne om at sværge ham venskab først, da Perfectus givetvis har været bevidst om konsekvenserne i forbindelse med blasfemi. Selv om begge blev betragtet som martyrer, var det dog Isaks udbrud, der gav anledning til opmærksomhed på lignende opførsel hos andre af Cordobas kristne.²⁵⁰

Det er interessant at drage nogle elementer fra diskussionen i forskningen om motiverne for martyrbevægelsen frem her og kommentere på dem ud fra de konkrete eksempler der er givet her. Omstændighederne omkring martyrepisoderne gør det interessant at undersøge motiver, hos de kristne martyrer såvel som hos muslimerne. Teorier om motiverne har også taget udgangspunkt i de ikke-sympatiserende kristne i Cordoba - de moderate kristne, der assimileredes ind i det muslimske samfund. Nogle teorier har beskæftiget sig med et apokalyptisk perspektiv fra martyrerne side, mens andre teorier vurderer martyrerne motiver til at være et udtryk for protonationalisme, selv om denne teori ikke har meget belæg i Eulogius eller Alvarus egne skrifter.²⁵¹ Den traditionelle spanske forskning vurderede²⁵², at motiverne skyldes forfølgelse af kristne, hvorved teorien lægger sig op ad Eulogius egne udsagn.

Selv mener jeg, at det er at drage forhastede konklusioner, hvis det konkluderes, at de kristne i Cordoba i midten af det 9. århundrede var en forfulgt befolkningsgruppe. Det er evident, at de kristne som dhimmier har haft en ringere samfundsstatus og har været underlagt restriktioner, men samtidig har umayyaderne generelt ikke været meget strenge med håndhævelsen af dhimmelovgivningen, medmindre overtrædelserne angik blasfemi og frafald.

---

²⁴⁸ Coope, s. 17, Wolf, s.24, (1988)

²⁴⁹ Wolf, s. 24, (1988)

²⁵⁰ Wolf, s.25, (1988)

²⁵¹ Wolf, s.107, (1988)

²⁵² Se forskningsdiskussionen

Umayyaderne samarbejdede som nævnt med dhimmiautoriter, havde kristne tilknyttet deres hof og tolererede kristne og sågar offentlig udfoldelse af kristendommen, eksemplificeret ved tilstedeværelsen af kirke og klostre, ringning af kirkeklokker og kristne begravelsesoptog.²⁵³ Derfor mener jeg, at det er for voldsomt at tale om, at de kristne i Cordoba var forfulgt. Epalza fremfører, i forbindelse med kristne udlægninger af martyrepisoderne, at kilderne er meget partiske, og at man ikke bør tolke omstændighederne omkring martyrerne alene som forklaringer på situationen for kristne generelt i Cordoba.²⁵⁴

Selv om der ifølge Wolf var et relativt afslappet forhold mellem kristne og muslimer i Cordoba før martyrepisoderne i 850'erne,²⁵⁵ fremfører Coope, at der har været latente samfundsmæssige spændinger mellem kristne og muslimer i Cordoba.²⁵⁶

Den kristne kirke var begyndt at anse islam som en religion, der udgjorde en konkurrent til kristendommen.²⁵⁷ Konvertering blandt den kristne befolkning blev mere udbredt, som et resultat af flere kristnes kulturelle tilpasning til det arabiske og muslimske samfund. Tilstedeværelsen af radikale kristne, der har været imod assimileringen og arabisering, har udgjort et potentielt problem i samfundet i Cordoba. Basilikaerne i Cordoba menes at have tiltrukket kristne på grund af en radikal kristen undervisning, hvilket har tiltrukket martyrerne. Franz Richard Franke fremfører ifølge Wolf, at religiøse motiver var af vigtighed for flere af martyrerne. Martyrerne i Cordoba menes sandsynligvis, at have været meget religiøse kristne, og Eulogius beskriver flere af martyrerne som kristne, der var meget optaget af bodshandlinger og frelse i efterlivet. Martyrerne har overvejende været kristne der var tiltrukket af en asketisk livsstil og derfor er blevet munke eller nonner, eller kristne der på en eller anden måde har haft kontakt til klostrene i Cordobas omegn, for eksempel Tabanos.²⁵⁸ Fra kirkemøderne i Spanien, vides det, at det allerede under visigoterne var eftertragtet med bodshandlinger, også uden der reelt var noget at gøre bod for.²⁵⁹ Flere af martyrerne beskrives selv af Eulogius som kristne, der var bekymrede for deres sjælefrelse, og at blive martyr var for dem ifølge Eulogius den ultimative måde at gøre bod på og sikre sig frelse i det hinsides.²⁶⁰

---

²⁵³ Wolf, s.12, (1988)

²⁵⁴ Epalza, s.151

²⁵⁵ Wolf, s. 15

²⁵⁶ Coope, s.19

²⁵⁷ Wolf, s93-94 (1996)

²⁵⁸ Wolf, s. 43 (1988)

²⁵⁹ Wolf, s.110 (1988)

²⁶⁰ Wolf, s.113, (1988)

Endvidere cirkulerede der blandt de radikale kristne i Cordoba i 850'erne en kristen polemisk biografi om Muhammed, som martyrerne måtte have haft kendskab til og angiveligt har fundet inspiration i.²⁶¹

Muslimerne menes at have været bevidste om tilstedeværelsen af fraktioner af radikale kristne i Cordoba, og det er disse radikale kristne muslimerne bevidst opsøgte, da de hos dem kunne forvente en anti-islamisk holdning, som det var tilfældet med Perfectus.²⁶²

Et formodet motiv for de radikale kristne, præsenteret af forskningen fra 1960'erne og frem til i dag, har været arabiseringen af samfundet i Cordoba og den kristne assimilering. At arabisering havde indflydelse kan ses ved, at mange kristne gejstlige i Cordoba var i stand til at tale og skrive arabisk, og både Perfectus og Isak tale arabisk i deres verbale angreb mod Muhammed. Netop assimileringen til muslimsk-arabisk kultur tolkes af Norman Daniel, som et af de aspekter Eulogius opponerede meget imod. Eulogius oplevede hvorledes den kristne kultur kom i baggrunden og undermineredes i forhold til den arabiske kultur, og et af han primære anklagepunkter, menes i den kontekst, at have været assimilering blandt dele af det kirkelige hierarki i Cordoba.²⁶³

Eulogius og Alvarus polemiserede specielt mod de kristne der samarbejdede med den muslimske regering, som for eksempel biskop Reccafred, der af de radikale kristne blev anklaget for at arbejde for regerings interesser og ikke i tilstrækkelig grad at have interesseret sig for de kristne samfund.²⁶⁴

Eulogius afslog formodentlig at blive ærkebiskop i Toledo omkring år 852, selv om han var den foretrukne kandidat, på grund af hans anstrengte forhold til gejstligt samarbejde med den muslimske regering.²⁶⁵ Denne information om Eulogius er interessant, hvis Alvarus udlægning af hændelserne antages for korrekte. Informationerne vidner om, at Eulogius måske ikke handlede efter profane interesser og ønskede personlig prestige, men at han i stedet var optaget af sit eget hellige ærinde som forsvarer for de kristne martyrer. En anden tolkning af Alvarus ord ” *divine providence placed obstacles in his path*”,²⁶⁶ omkring Eulogius afslag, kunne muligvis være en forklaring på, at andre faktorer måske har forhindret, at Eulogius kunne betrede stillingen.

Arabisering og assimilering og den deraf stadig indsnævrende forskel mellem kristne og muslimer i al-Andalus var en kilde til frustration for Eulogius. Denne frustration fremstår, når man atter kigger

---

²⁶¹ Coope, s. 18

²⁶² Coope, s.18

²⁶³ Wolf, s. 46, (1988)

²⁶⁴ Coope, s. 61

²⁶⁵ Wolf, s.58, (1988)

²⁶⁶ Wolf, s.58, (1988)

tydeligt på informationerne om Isaks martyrhistorie; *Qadien*, som sandsynligvis havde kendt Isak fra hans tid ved hoffet, fremstilles som dybt forundret over Isaks voldsomme udbrud.

Det var som beskrevet normalt, at dhimmier valgte at konvertere for at bevare deres job ved hoffet, så det vakte ingen undren, da Isak mødte op. Derimod var det blasfemiske udbrud fra en kristen, der havde arbejdet sammen med muslimerne, den perfekte måde at vise sit religiøse tilhørsforhold på og statuere et eksempel over for andre kristne i Cordoba, blandt andet de kristne, der lod sig assimilere og skjulte deres religiøse overbevisning.

Emirernes reaktion på martyrbevægelsen

Emirerne i Cordoba under martyrbevægelsen, 'Abd al-Rahman II og Muhammed I var nødsaget til at forholde sig til udbruddene fra de radikale kristne, hvilket fik konsekvenser for den øvrige kristne befolkning. Dette skyldtes ikke kun, at martyrerne skabte uro i Cordoba, men også det faktum at de muslimske emirer havde oplevet oprør fra provinser i al-Andalus.²⁶⁷ Emirernes taktik blev derfor et skift i deres politik, der angik deres forhold med den kristne befolkning, og det medførte håndhævelse af restriktioner, der ikke havde været implementeret i fredelige perioder.²⁶⁸

'Abd al-Rahman II's strategi over for martyrerne og deres tilhængere adskiller sig fra den strategi hans efterfølger Muhammed I valgte. 'Abd al-Rahman sørgede for bekendtgørelse af befalingen om straf i forbindelse med blasfemi i forbindelse med Isaks martyrdød, og for at komme eventuelle oprør i forkøbet beordrede han fængsling af flere gejstlige i Cordoba.²⁶⁹ Fængslingen af præsteskabet skulle medvirke til at knække moralen og lægge et pres på de radikale kristne, da emiren pålagde højtstående medlemmer af de kristne samfund, som for eksempel biskop Reccafred, at ordne problemerne internt.

Biskop Reccafred var den øverste ansvarlig over for det kristne samfund i Cordoba, men han stod i høj grad også til ansvar over for 'Abd al-Rahman II.²⁷⁰

Hermed vises, hvorledes emiren lagde pres på enkeltindivider i de kristne samfund, der som autoritet i de kristne dhimmisamfund og med den accepterede selvautonomi, forventedes at være ansvarlige for egne folk i forhold til den muslimske regering. 'Abd al-Rahman II opnåede dog ikke at få stoppet martyrhandlingerne ved disse tiltag, da de kristnes autoriteter ikke formåede at sætte et pres på de radikale kristne, der selv ville lide martyrdøden.

---

²⁶⁷ Jævnfør det historiske afsnit

²⁶⁸ Wolf, s.20, (1988)

²⁶⁹ Wolf, s.16, (1988)

²⁷⁰ Coope, s.31

Muhammed I's tilgang til martyrerne udvidede sig fra at lægge pres på de kristne autoriteter og fængsle gejstlige til at skride ind over for hele den kristne befolkning i Cordoba. Muhammed I indførte i forbindelse med martyrhandlingerne restriktioner, som tidligere ikke havde været anvendt i Cordoba, og som emirerne ikke havde fundet nødvendige i deres styre og organiseringen af dhimmibefolkningen.

Reaktionen fra Muhammed I var for eksempel, at han ikke ville have kristne ved sit hof. Disse skulle fratages deres værdighed og ære og blev derfor sendt bort fra emirens palads.²⁷¹

Der blev yderligere lagt pres på den kristne befolkning. Som tidligere nævnt havde de kristne fået lov til at bygge og reparere kirker. Men da der i år 852 blev ved med at være radikale kristne, der søgte martyrdøden og udgjorde en trussel, da handlingerne tiltrak sympatiserende kristne, besluttede Muhammed I, at nybyggede kirker skulle rives ned, og at det ikke var tilladt at reparere kirker. Det vides dog, at disse genindførte restriktioner aldrig blev en realitet, da emiren brugte sine ressourcer på at håndtere oprør fra Toledo.²⁷² Den kristne befolkning fik også pålagt yderligere skatter ud over jizyaen og oplevede således også økonomisk diskriminering.²⁷³

En forklaring på, at Muhammed I strammede grebet om hele den kristne befolkning i Cordoba, kan være, at den politiske situation var ustabil. Rebeller, der var modstandere af styret i Cordoba, forsøgte at gøre oprør og lavede alliancer med de kristne kongeriger. Det er let at forestille sig, at den kristne befolkning i Cordoba i den forbindelse kunne vurderes som en potentiel fare. Derfor var det vigtigt for Muhammed I at slå hårdt ned på martyrerne og statuere over for hele den kristne befolkning, at han tog martyrhændelserne og systemkritikere meget alvorligt og anså både de mere eller mindre apolitiske martyrhandlinger og de koordinerede oprør i samarbejde med kristne kongeriger for at udgøre en samlet udfordring for emirens autoritet.²⁷⁴

Af ovenstående fremgår at de kristnes situation under muslimsk herredømme i det 9. århundredes Cordoba har været betinget af flere forskellige forhold. Den politiske kontekst har haft stor betydning, og ustabile perioder kunne medføre, at emirerne lagde pres på de kristne samfund som helhed. Kristne loyalitet har også været et vigtigt aspekt. Havde emiren kontrol med de kristne samfund gennem biskopperne, udgjorde de kristne samfund ikke et samfundsmæssigt problem, hvorfor restriktioner ikke nødvendigvis blev håndhævet. Oplevede emirerne en mindsket kontrol

---

²⁷¹ Wolf, s.16, (1988)

²⁷² Wolf, s.17, (1988)

²⁷³ Coope, s. 32

²⁷⁴ Wolf, s.18, (1988)

med de kristne samfund, og anså dem som potentielle politiske oprører, var en streng indførelse af restriktioner og økonomisk pres en måde at kontrollere problemer på.

Splittelse i det kristne samfund

Martyrepisoderne er også med til at skildre forskellige holdninger i den kristne befolkning. Et vigtigt element i forbindelse med polarisering blandt de kristne var assimilationsaspektet. Eulogius og Alvarus retter netop deres polemik mod de kristne, der ikke anså det for forkert at leve sammen med muslimerne i et muslimsk orienteret samfund.²⁷⁵

På den anden side af de radikale kristne var de kristne, der kan omtales som de moderate kristne. Blandt de moderate kristne var der også de, der konverterede til islam og assimileredes med det muslimske samfund på baggrund af ydre frem for indre omstændigheder. Martyrerne blev således et stridspunkt internt i den kristne befolkning i Cordoba.

For den moderate kristne befolkning havde det, som anført ovenfor, konsekvenser, at Muhammed I genindførte restriktioner, hvorfor disse kristne anså martyrerne som en opposition til det kristne samfund generelt. Motiver for at tage afstand fra martyrhandlinger kan således findes i aspekter, der både er religiøse og profane. Flere moderate kristne erklærede, at de var modstandere af martyrhandlingerne, og i år 854 erklærede flere kristne adelsmænd og gejstlige over for en *qadi*, at de anså de kristne martyrer som kættere.²⁷⁶

Polemikken internt mellem de kristne drejede sig blandt andet om, at Eulogius beskyldte muslimerne for at forfølge de kristne i Cordoba og sammenlignede martyrerne fra Cordoba med romerske martyrer fra kristenforfølgelserne under Diocletian. Der var en modsætning mellem forholdene i Cordoba og i Rom. De kristne i Rom var stillet overfor en hedensk polyteistisk opposition, og de kristne valgte derfor martyrdøden, i stedet for at tilbede de romerske guder. De moderate kristne i Cordoba anså derimod muslimernes monoteisme, som en gyldig årsag til at leve med muslimerne, assimileres og acceptere det muslimske herredømme.²⁷⁷

---

²⁷⁵ Coope, s. 52

²⁷⁶ Coope, s. 33

²⁷⁷ Wolf, s.86-87, (1988)

Tendenserne i Eulogius og Alvarus kilder er tydelige, og deres mål er at fremstille islam som en trosretning, der ikke kunne tolereres. Hermed forstås at islam af Eulogius og Alvarus blev anset for at være en konkurrerende religion, hvis indflydelse i samfundet svækkede kristendommen.²⁷⁸

Dozy's forklaring på problematikken omkring martyrhandlingerne i Cordoba var, ifølge Wolf, netop, at flere gejstlige, for eksempel Eulogius, havde et meget radikalt og negativt syn på islam som religion og på den muslimske kultur. Dette syn, mente Dozy, hang sammen med, at det oftest var gejstlige der var udsat for offentlig diskriminering fra muslimer i befolkningen. Et modsvar på intolerancen var martyrhandlingerne, hvormed de kunne statuere overfor de muslimske herskere og de assimilerede kristne, at de ikke ville affinde sig med situationen.²⁷⁹

Et interessant element i forbindelse med Eulogius og Alvarus forfølgelsesbeskyldning mod muslimerne er, at de plæderede for, at der faktisk ikke behøvede at være forfølgelser af de kristne, fordi islam som religion i sig selv var så modbydelig, at det var årsag nok til at kristne skulle tage afstand fra islam og muslimerne og protestere mod dette.²⁸⁰ At Eulogius efter sigende skulle have udtalt, at forfølgelse ikke engang var et nødvendigt element, kunne indikere, at Eulogius har været bevidst om de kristnes friheder og privilegier i samfundet og har prøvet at tage højde herfor. Set i det lys kan en sådan udtalelse understøtte argumentationen om, at de kristne ikke var en specielt forfulgt befolkningsgruppe i al-Andalus, under umayyaderne, i forhold til kristne i andre muslimske områder. Det har, bortset fra de fornærmelser nogle kristne gejstlige fra tid til anden blev udsat for, været svært helt og holdent, at beskyldte de muslimske herskere for forfølgelse af den kristne befolkning, da de kristne for en stor del var tilladt at praktisere kristendommen og var beskyttede i kraft, at de var "bogens folk".

Martyrhandlingerne viser altså eksempler på, at den selv samme assimilering og arabisering, der i stigende grad betød en integration af de kristne i det muslimske samfund, også i nogle tilfælde var kilden til en polarisering mellem kristne og muslimer og internt i de kristne samfund. Disse polariseringseffekter blev altovervejende initieret af de mere radikale kræfter i samfundene som netop opponerede mod denne assimilering. Det skal dog understreges at disse tendenser, som allerede nævnt, ikke med rimelighed kan siges at være kendetegnende for hele umayyade styret i al-Andalus.

---

²⁷⁸ Coope, s.44

²⁷⁹ Wolf, s.40, (1988)

²⁸⁰ Coope, s.44

Det er ikke desto mindre med til at understrege at emirernes lempelighed eller mangel på samme i høj grad var dikteret af den aktuelle politiske dagsorden, der havde betydning for bevarelsen af deres autoritet. Yderligere viser eksemplet også, at nok var der en tolerant holdning overfor kristne, men denne tolerance havde en grænse og var primært rettet mod moderate kristne, der forstod at holde sig indenfor det muslimske samfunds begrænsninger og anerkende deres andenrangsposition i samfundet.

Konklusion

Ud fra gennemgangen af de kristnes situation under muslimsk kongedømme på den Iberiske Halvø i perioden mellem 700-tallet og 1100-tallet som er blevet præsenteret i de foregående kapitler, er det klart at flere elementer og faktuelle omstændigheder har spillet en afgørende betydning for de kristnes situation under det muslimske styre. Den store kristne befolkning som i 711 kom under muslimsk herredømme måtte acceptere mødet med en ny herskermagt, der både kulturelt og religiøst, adskilte sig fra de visigotiske herskere. De kristne fik, blandt andet i kraft af deres religiøse overbevisning, en ændret status i samfundet, defineret på baggrund af blandt andet Koranen. Dhimmistatus betød, at den kristne befolkning havde visse friheder, at de måtte blive ved med at praktisere kristendommen og i store træk kunne fortsætte deres liv på samme måde som før muslimernes erobring. På trods af, at de kristne og kristendommen blev tolereret i det muslimske samfund under umayyaderne, måtte de kristne affinde sig med at de var andenrangsborgere i forhold til den muslimske befolkning i al-Andalus. Alligevel forandredes de kristnes liv sig ikke radikalt ved, at de kom under muslimsk herredømme. De kristne samfund i byerne og i nogen grad på landet bestod og var styret af egne religiøse eller adelige overhoveder. De kristnes religiøse overhoveder blev repræsentanter for de kristne samfund, og de kunne varetage de kristnes interesser. Disse religiøse overhoveder var et vigtigt forbindelsesled mellem de kristne samfund og de muslimske herskere. De muslimske herskere, og specielt umayyadeemirerne, så økonomiske og strategiske fordele ved et fredeligt samarbejde mellem muslimerne og den kristne befolkning. Derfor blev det i al-Andalus, som andre steder i den muslimske verden, normen at indgå aftaler i form af pagter og kontrakter. I kraft af disse aftaler blev det de kristne tilladt at have en vis grad af selvstyre, mod at de kristne betalte tribut til de muslimske autoriteter, og de kristne kunne således få anerkendt deres sociale, juridiske og religiøse status i det muslimske samfund. En sådan fredelig fremgangsmåde, for muslimerne var formålstjenstlig, da den muslimske befolkning var en minoritet, der ville have haft større udfordringer ved at skulle bekæmpe den store kristne befolkning.

Indgåelsen af aftaler og interaktionen mellem kristne og muslimer der levede side om side i samfundet betød, at der ikke var et fysisk skel mellem de to religiøse grupper i al-Andalus. I stedet var der, i kraft af de kristnes dhimmistatus, en juridisk skelnen mellem de to befolkningsgrupper. De kristne oplevede i et vist omfang restriktioner i deres hverdag og de havde fået lagt begrænsninger på deres liv. Forholdene under almoraviderne var strengere for den kristne

befolkning end det havde været tilfældet under umayyaderne. Under almoravidernes herredømme var islam blevet mere central. Det hermed forøgede fokus på religiøse aspekter i samfundet, fik indflydelse på almoravidernes, og deres religiøse rådgiveres, syn på behandlingen af den kristne befolkning.

Håndhævelsen af det juridiske skel mellem kristne og muslimer skete med en vis lempelighed fra emirernes side og blev i nogle tilfælde reelt omgået. Som en følge heraf øgedes arabiseringen, i takt med at umayyaderne fik etableret et stabilt og fremgangsrigt rige. I forbindelse med denne arabisering blev de kristne påvirket af den arabisk-muslimske kultur i stigende grad og de assimileredes ind i det muslimske samfund. Konvertering har haft betydning for den kristne befolkning. Gennem perioden under umayyaderne, og i højere grad under almoraviderne, konverterede eller emigrerede store dele af den kristne befolkning. Nedgangen af de kristne samfund, som følge af konvertering, har i højere grad handlet om de kristnes assimilering ind i det muslimske samfund, end det har handlet om at de kristne ikke var accepterede i samfundet. Nedgangen i de kristne menigheder har for det meste været forårsaget af praktiske vanskeligheder ved at opretholde de kristne menigheder og var ikke et resultat af forfølgelse fra muslimsk side. Arabiseringen og de kristnes assimilering kunne være anledning til splid mellem kristne og muslimer, men også internt blandt de kristne, som det var tilfældet i Cordoba i midten af det 9. århundrede. Assimileringen og påvirkningen fra arabisk og muslimsk kultur var en realitet, og generelt har den kristne befolkning tilpasset sig normerne i det muslimske samfund.

Den konkrete politiske og historiske kontekst har gennem hele perioden, fra erobringen i 711, over umayyaderne og til almoravidernes forsvinden, været udslagsgivende for vilkårene for de kristne. De kristnes situation under muslimske herredømme i al-Andalus har været under stor påvirkning af interne og eksterne forhold. Konkrete politiske hændelser, såsom perioder med fred og fremgang eller perioder med ustabilitet og oprør, har spillet ind på de muslimske herskeres behandling af den kristne befolkning.

Litteratur

Bat Ye`Or (1985) "The Dhimmi: Jews and Christians under Islam", Associated University Press.

Blanks, David R. og Frassetto, Michael (1999); "Western Views of Islam in Medieval and Early Modern Europe: Perception of Other", Macmillan Press Ltd.

Buttler, Jean og Hoffman, Thomas (eds.) (2008); "Gads leksikon om Islam", Gads Forlag.

Chalmers, P. (2009); "Mozarab", *Encyclopedia of Islam*, 2. udgave, redigeret af P. Bearman *et al.*, Brill (<http://brillonline.nl>).

Collins, Roger (1983); "Early Medieval Spain: Unity in Diversity, 400-1000", Macmillan Press Ltd.

Collins, Roger og Goodman, Anthony (2002); "Medieval Spain: Culture, Conflict and Coexistence", Palgrave Macmillan.

Coope, Jessica A. (1995); "The Martyrs of Córdoba: Community and Family Conflict in an Age of Mass Conversion", University of Nebraska Press.

García-Sanjuán, Alejandro (2008); "Jews and Christians in Almoravid Seville as Portrayed by the Islamic Jurist Ibn 'Abdūn", *Medieval Encounters*, vol. 14, s. 78-98.

Glick, Thomas F. (1979); "Islamic and Christian Spain in the Early Middle Ages", Princeton University Press.

Goddard, Hugh (2000); "A history of Christian-Muslim relations", Edinburgh University Press Ltd.

Hillgarth, J. N. (2003); "Spain and the Mediterranean in the Later Middle Ages: Studies in Political and Intellectual History", Ashgate Publishing.

Jan, Paul Halsall (1996) "Medieval Sourcebook: pact of Umar, 7th Century ?" forefandtes 13. Juni 2010 på <http://www.fordham.edu/halsall/source/pact-umar.html> .

Jayyusi, Salma Khadra (ed.) og Manuela Marín (consult.) (1992); "The legacy of Muslim Spain"

Lausten, Martin Schwarz (1997); "Kirkehistorie: grundtræk af vestens kirkehistorie fra begyndelsen til nutiden", Anis.

- MacKay, Angus (1977); "Spain in the Middle Ages: From Frontiers to Empire, 1000-1500", St. Martin's Press, New York.
- Madsen, A. S. (2001); "Koranen", Islam International Publications Ltd.
- McKitterick, Rosamond (1995) (ed.); "The new Cambridge Medieval History II c. 700 - c. 900", Cambridge University Press.
- Melville, Charles og Ubaydli, Ahmad (1992); "Christians and Moors in Spain", Aris & Phillips Ltd.
- Molina, L (2009); "Umayyads", *Encyclopedia of Islam*, 2. udgave, redigeret af P. Bearman *et al.*, Brill (<http://brillonline.nl>).
- Norris, H. T. og Chalmers, P.(2009); "al-Murābitūn." *Encyclopedia of Islam*, 2. udgave, redigeret af P. Bearman *et al.*, Brill (<http://brillonline.nl>).
- Pierson, Peter (1999); "The history of Spain", Greenwood Press, Westport, Connecticut.
- Reuter, Timothy (1999) (ed.); "The new Cambridge Medieval History III c. 900- c. 1024", Cambridge University Press, United Kingdom.
- Soifer, Maya (2009); "Beyond *convivencia*: critical reflections on the historiography of interfaith relations in Christian Spain", *Journal of Medieval Iberian Studies*, vol. 1, nr. 1, s. 19-35.
- Southern, R. W. (1962); "Western views of Islam in the middle ages", Harvard University Press.
- Tolan, John Victor (ed.) (1996); "Medieval Christian Perceptions of Islam: a book of essays", Garland Publishing, Inc.
- Watt, W. Montgomery og Cachia, Pierre (1965); "A history of Islamic Spain", Edinburgh University Press.
- Wolf, Kenneth Baxter (1988); "Christian Martyrs in Muslim Spain", Cambridge University Press.
- Wolf, Kenneth Baxter (1990); "Conquerors and Chronicles of Early Medieval Spain", Liverpool University Press.

Abstract

After Islam was established on the Arabic Peninsula, the Muslims were successful in expanding their territory. Just in a few decades after the death of the Prophet Muhammad in the year 632, the Muslim armies had spread across the Middle East, Central Asia, and North Africa. By the year 711, the Muslim general Tāriq ibn Ziyād reached the Iberian Peninsula and conquered the Visigoth King Rodrigo. This new territory in West was called al-Andalus and the Muslim rule in al-Andalus lasted until 1492, when the last Muslim kingdom, Granada, was reconquered by the Christians.

This thesis will examine the situation and conditions under which the Christian population lived during the Muslim rule on the Iberian Peninsula from the 8th to the 12th century. During the centuries from 756-1031 al-Andalus prospered under the rule of the Umayyads. After the Umayyads, the rule of the Almoravids followed in the period from 1091-1147. In between these two reigns a number of smaller Taifa-kingdoms existed in al-Andalus.

When the Christian indigenous population of Spain came under Muslim rule, after the conquest of the Iberian Peninsula, they faced a changed reality. The Muslim occupation forced the Christian population to face a society dominated by a foreign culture and religion in which the Christian population now had a secondary position. Because of their monotheistic faith the Christian population became Dhimmies, a protected people, under the Muslim rule. Though the Christians had certain liberties and were free to practise Christianity, their new status also implied their position as second class citizens in the Muslim society. This meant that the Christian population met restrictions and had to pay *jizya*, a poll tax.

Although the status of Dhimmie prescribed such restrictions, the Christian population was to a large extent allowed to maintain their former lives. The administration of the Christian communities was in many cases managed by Christian authorities which prevailed under the Muslim rule. The Muslim tolerance of such Christian sub-communities in the Muslim society was most likely due to the fact that the Christians constituted the majority of the population in al-Andalus in the first centuries. This situation meant that the cooperation between the Muslims and the Christians was the most desirable solution with regard to financial as well as strategic considerations.

Throughout the time period, the impact of the Arabic Muslim culture on the al-Andalus society increased steadily. This had a profound influence on the development of the Christian communities

in al-Andalus, where many Christians were drawn towards the Arabic culture. As a result the Christians tended to assimilate to the Muslim society and through the years many Christians converted to Islam. These processes of cultural assimilation and conversion occurred for the most part on a voluntary basis.

During their reign the Almoravids displayed a stricter attitude, as compared to the Umayyads, towards the Christian population, which meant that the Christians experienced a more difficult position. The stricter attitude came to show in some instances where Christians faced persecution. These instances, however, must be viewed as a part of the more general political situation, where the Almoravid rule was challenged by the Christian kingdoms north of al-Andalus and the increased threat from the Almohads.

Although the relatively peaceful coexistence was sustained in al-Andalus, the stricter rule by the Almoravids and the fact that the Christian population by now only constituted a minority in al-Andalus meant that the Christian sub communities over the time period diminished.